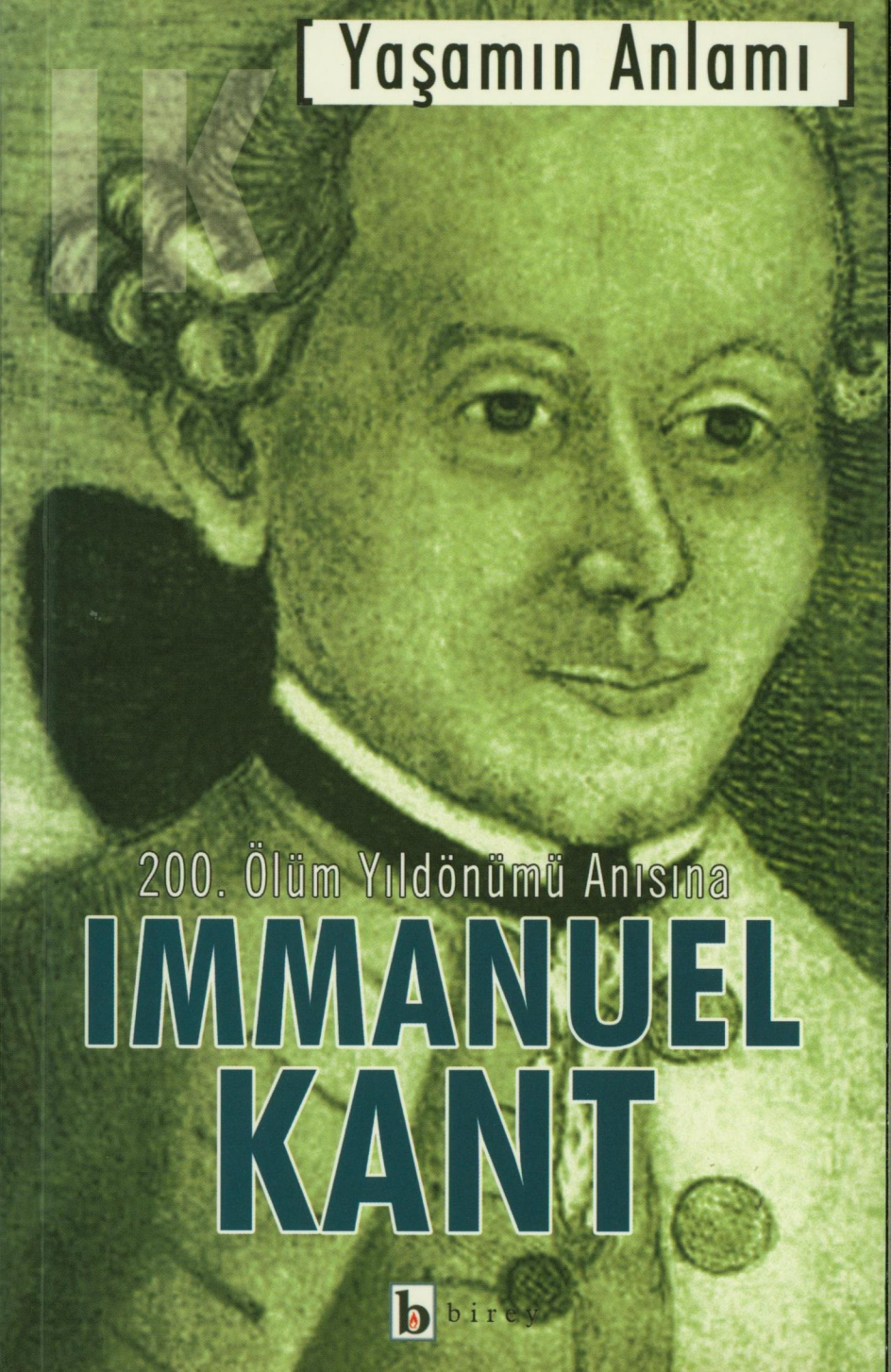
Yaşamın Anlamı

200. Ölüm Yıldönümü Anısına

IMMANUEL KANT

birey

YAŞAMIN ANLAMI

birey yayıncılık 180

Kapak
Ahmet Altay

Baskı
Lord

Cilt
Umman

ISBN
975-264-011-7

Baskı
Ekim 2004

birey yayıncılık
Yerebatan Cad. Çatalçeşme Sok.
Üretmen Kitapçılar Çarşısı No. 29/17 Cağaloğlu/Istanbul
Tel: (0 212) 511 33 69 Fax: (0 212) 511 77 16
web: www.bireykitap.com
E-mail: info@bireykitap.com

YAŞAMIN ANLAMI

Immanuel Kant

Editör:
Wolfgang Kraus

Türkçesi:
Dr. Gürsel Uyanık-Ahmet Sarı

birey

Immanuel Kant: 22 Nisan 1724'te Doğu Prusya'da Königsberg'de doğdu. Lutherci bir aileden geliyordu, babası bir sa raçtı, sekiz yaşında dindar bir okula kaydedildi. Burada Latince'yi öğrendi. 1740'ta Königsberg Üniversitesi'nde felsefe ve matematik ve bunların yanı sıra fizik ve tanrıbilim eğitimi gördü. On beş yıl bu üniversitede, üniversitenin kadrolu elemanı olmadan felsefe dersleri vererek geçimini sağladı..1770'te metafizik ve mantık profesörü oldu. Newton'u okur ve savunurdu. Laplasçı teorilerini bu etkilenmelerle geliştirdi. Latin klasiklerinden özellikle Lucretius'a hayranlık duyardı. Rousseau'nun Emile'i de filozofu derinden etkiledi. Çalışma odasından ayrılmayı sevmezdi. Küçük çaplı gezilere çıkar, uzun yolculuklara tahammül edemezdi.Şaşırtıcı derecede bir saat gibi dakikti. Kant hiç evlenmedi ve sıradan bir insan yaşamını savundu. 12 Şubat 1804 yılında vefat etti.

Başlıca Eserleri: Evrensel Doğa Tarihi ve Gökyüzü Kuramı (1754), Metafiziksel Düşlerle Aydınlatılan Bir Büyücünün Hayalleri (1766), Salt Aklın Eleştirisi (1781), Kendisini Bir Bilim Olarak Sunma Hakkına Sahip Olacak Gelecekteki Her Metafiziğe Prolegomena (1783), Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi (1785), Pratik Aklın Eleştirisi (1788), Yargıgücünün Eleştirisi (1790), Salt Aklın Sınırları İçinde Din (1793), Ahlak Metafiziği (1797)

Dr Gürsel Uyanık: 1961 yılında Kırşehir'de doğdu. 1984 yılında Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. "Saliha Scheinhardt'ın Öykülerinde Kimlik Problemi" adlı yüksek lisans tezini 1991 yılında, "Gabriel Wohmann'ın Romanlarına Eleştirel Bir Yaklaşım / Tematik-Tekni Bir Araştırma" adlı doktora çalışmasını 1995 yılında tamamladı. Halen Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümünde Öğretim Üyesi olarak çalışmaktadır.

Ahmet Sarı: 1970 yılında Almanya'nın Düsseldorf kentinde doğdu. 1993 yılında Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirip "Thomas Bernhard'ın Öykülerinde Normaldışı Davranışlar" adlı çalışmayla masterini tamamladı 2004 yılında "Türk ve Alman Poetikasının Kitabı" adlı çalışmayla doktora programını bitirdi. Halen Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır.

İcindekiler

Sunuş / 9
Kendi Gücün / 21
Kendi Sınırın / 37
Kendi Ödevin / 47
Kendi Gerçekleştirmen / 85
Güzellik ve Sanat / 97
Kadınlar ve Sevgi / 107
Yaşam Bilgeliği / 113
Sonsöz / 123

Hiç kimse bilgelik okulunda yetişmez.

Hiç kimseye, onda zaten var olan iyiliğin fazlasından vererek, onu daha da iyi yapamam.

Tanrının tüm gücü adaletin yanında yer alır.

SUNUŞ

Kant'ı yüceltmek, ruhsal olgunluğun bir göstergesidir. Bu, artık kendimizi yaşama körü körüne teslim etme amacında olmadığımız, tersine kendimize ve çevremize dair açık seçik bir fikir kazanmak için çaba harcadığımız anlamına gelir. Hayal kırıklıklarından bıkmış bir biçimde varlığımızın dayandığı güvenli temelleri ararız ve sağlam, düzenli bir görüş oluştururuz. Schopenhauer der ki: "Kant öğretisi, onu kavrayan her kafada ruhsal yeniden bir doğuş sayılabilecek büyüklükte köklü bir değişime yol açar."

Kant düşünceyi ve görüngü dünyasını sorguya çektiği ve insanlık değerlerini hem anlamsız saldırılardan hem de anlamsız abartılardan koruduğu sistematik eleştirisi yoluyla, Delhi'de yer alan, Apollo tapınağındaki "Kendini bil!" sözünü yaşamına uygulamıştır. Kant, eşsiz bir zekayla bizlere yetenek ve sınırları gösterirken davranışlarımızın izleyeceği yollara da işaret eder.

Kant'ın yaşamının seyrini vermek için sadece bir cümle yeterlidir: Kant 22 Nisan 1724 yılında Königsberg'te bir saracın oğlu olarak dünyaya geldi, Königsberg'te, üniversitede kadrosuz bir doçent olarak 15 yıllık bir bekleme süresinden sonra 1770 yılında felsefe profesörlüğü unvanını aldı ve hiç evlenmeden 12 Şubat 1804 yılında öldü. Königsberg'i sadece yakın çevreye gerçekleştirdiği kısa ziyaretlerle terk etti, çalışmalarının aksamasından kaçınırdı ve kendisini tüm gücüyle, felsefi dünya görüşünün oluşumuna adadı. Hayal gücü ve kon-

santrasyonu sayesinde bakış açısını keskinleştirdi ve kendini bütün varlığıyla yoğun ve özenli bir biçimde sistemini ortaya koymaya, yani dinleyicileri için konferanslar vermeye ve yazılarının bir araya getirilmesine verdi. Önceleri öğrencisi daha sonra da rakibi olan Johann Gottfried Herder Kant üzerine şunları yazdı: "Kant en parlak yıllarında bir delikanlının canlılığına sahipti, bu canlılık ona, ilerlemiş yaşlarında bile eşlik etmiştir sanırım. Açık, düşünmek için yaratılmış alnı, kaybolmayan mutluluk ve sevincin yansıdığı bir yerdi. Dudaklarından düşünce dolu sözler akardı; şaka, fıkra ve neşe ona özgü şeylerdi ve öğretici konferansları eğlendirici bir role sahipti." Kant birkaç sömestirliğine gezdiği yabancı yerler üzerine konuştuğunda, onu tanımayan dinleyiciler, sürükleyici anlatım biçiminden etkilenerek, onun bir dünya gezgini olduğunu tahmin ederlerdi. Bunun yanında Kant'ın gündelik yaşamı o kadar düzenliydi ki Königsberg'liler onun gerçekleştirdiği gezilerde saatlerini ayarlarlardı.

Kant öğretisinin yankısı muhteşemdi; Kant üzerine yazılmış kitaplarla kütüphaneler doldurulabilirdi; Heinrich Heine, Kant'ın yapıtlarını, etkisi bakımından Fransız devrimini gerilerde bırakacak bir olay olarak gösterirdi.

Bu tür sonuçlara sebep olan, o sansasyonel buluş neydi? Kant, insan aklı için bir formül bulmuştu. Bu felsefede Kolumbus yumurtasıydı. Kant'ın selefleri, insanın bilgi yetisini, onu sistematik bir sınava tabii tutmadan savunmuş ya da reddetmiş ya da nesnelerin varlığı üzerine ortak bir fikre varmamış olsalardı, o zaman Kant, bu aracı, yani bilgi yetisini incelerdi. Akla ne kadar güvene-

biliriz ve sonuçlar hususunda bizlere ne verebilir? Bu, onun 1781 yılında çıkan "Salt Aklın Eleştirisi" adlı ilk temel yapıtının konusuydu.

"Salt Aklın Eleştirisi" adlı kitabında Kant, iki görüşe karşı çıkar: İnsan aklına sınırsız bir güven hissi veren ve ona metafizik bilgi de yükleyen "dogmatik" ve insan bilincinin sadece seçilemez duyu izlenimlerinden bir demet ve zihnin kendisinin bile büsbütün güçsüz bir şey olduğunu savunan "kuşkucu" görüş. Kant, ilk dönem yapıtlarında ikinci görüş olan kuşkucu görüşe, onu izleyen dönemlerde ise dogmatik görüşe yönelir. "Aşkınsal Estetik"te (aşkınsal, çünkü algıları aşmakta; estetik, çünkü duyusal izlenimlerle ilgilenmektedir) başlangıçtan beri, hiçbir bilgimiz olmadan, "a priori" olarak, uzam ve zamanla ilgili sözü edilen "salt görüş"ün verildiğini saptar. Başlangıçtan beri gerçekliğin kendini bize bu görüş çerçevesinde yansıttığını bilmekteyiz, bu yüzden de içimizde seçici, düzenleyici bir yeteneğin yer aldığından emin olabiliriz. İkinci aşama olan "Aşkınsal Analitik"te Kant, araştırmalarını düşünce ekseni üzerine kaydırır: Burada da, a priori olarak, çeşitli bilgi biçimlerine, kendilerine göre tüm algılarımızı düzenlediğimiz nedensellik, etkileşim ve gereklilik gibi "kategorilere" sahip oluruz. Onları kendi gücümüzle düzenleriz, çünkü aynı bilgi malzemesinden, birinin sadece ahmaklık, diğerinin ise bilgelik kazanması nasıl olanaklı olabilirdi? Aklımız görüngü dünyasını düzenler ve kavrar, böylece bilimsel türden çabalarımız bu yüzden güvenilir bir temele dayanır. Kant "Aşkınsal Diyalektik"te aklın bir türlü aşamadığı zorlu bir sınırın olduğunu kanıtlar: Akıl, görüngüler dünyasını yani gerçekliği hiçbir zaman terk edemez. Onu aşan her şeyde, "kendinde şey"ler dünyasında ve metafizikte he-

pimiz körüz. Gerçek dünyayı kavramamızı sağlayan kategoriler, sadece sonlu kavramlardır ve duyularla algılanabilir olanın ötesinde, nelerin yer aldığı konusunda bir bilgi sunmazlar. Tanrının varlığını kanıtlamak bu yüzden olanaksızdır.

Kant'ın akıl denemesi, tüm filozoflar için heyecan uyandıran bir sonucu da beraberinde getirdi: O gerçeklik için mutlak güvenilir bir araç olurken, fizik ötesi için ise değersiz kalır.

Burada kısaca gösterilen bu gerçek temel düşüncelerle Kant "Teorik Bilgi" konusunu keşfeder ve farklı bir alana kayar.

Kant'ın 1788 yılında yayımlanan "Pratik Aklın Eleştirisi" adlı kitabını kendi çıkarlarımıza ters düşse bile, ideal bir insanlık için çalışmamızı emreden (a priori) içimizdeki ahlak yasasının etkili olduğu ve koşulsuz bir buyruk olarak "Öyle davran ki sahip olduğun iradenin ilkeleri genel geçerli bir yasanın prensibi olarak da geçerli olsun" biçimindeki söylemin içimizdeki vicdanın inkar edilemez, mutlak sesinden geldiği saptamasına dayandırır. Kant, bu aracısız duygunun doğruyu göstermek üzere her insanın içine yerleştirilmiş olduğu saptamasına, bu Arşimed noktası üzerine kendi sistemini kurar; bu onun "Salt Aklın Eleştirisi" adlı ilk temel yapıtıdır. "Koşulsuz buyruğu" yani "görev"imizi yerine getirmek için içimizde yer alan açık, güçlü yasa istencimizin özgürlüğünü kanıtlar. Onunla eğilim arasında bir seçim olanağımız olmasaydı, içimizde bizden görevimizi yapmamızı isteyen bir ses nasıl olabilirdi? O zaman dünya işlerinden dolayı görevin yerine getirilmesinin, içimizdeki varlığımızdaki doğru sese kulak vermenin hiçbir zaman yeterli meyveyi vermediğini görürüz. Bu nedenle aynı iç yasa

bizlere, içinde eksik olanın tamamlandığı ölümsüzlüğü vaad eder. Ölümsüzlük ve öbür dünyaya ait olan adalet ise Tanrı'nın varlığını kanıtlar. Böylece koşulsuz buyruktan pratik aklın üç postülası oluşur: Özgürlük, ölümsüzlük, Tanrı. Kant bununla öğretisini, geçerliliği sınırlı olan "salt akıl" üzerine kurmaz, tersine içimizdeki ahlaksal duyarlılık yani "pratik akıl" üzerine kurar. İlkin Kant, salt aklın sadece nesnel gerçekliği kavrayabildiğini, doğa üstü şeyleri algılayamadığını kanıtlar ve vargısını, salt akıldan tamamen uzak başka bir çıkış noktasından yani ahlak yasasından yola çıkarak Tanrı'ya kadar götürür. Kant "inanca yer açmak için bilimi yerinden kaldırmak zorundaydım" demektedir.

Böylece Kant, metafizik için yetkili her türden bilgiyi reddetse dahi, insanlığın en büyük metafizikçilerinden biri oldu. İşte bu, Kant'ın aklına gelen dahice bir fikirdi; bu iyiye, özgürlüğe, Tanrı'ya ve ölümsüzlüğe olan derin inancını, olası her saldırıya karşı korumayı isteyen bir insanın dahice fikriydi. Kant, bu güvenceyi, Akılcılık çağına kendi araçlarıyla sınır çekerek sağladı. Kant bununla birlikte ince zevkte, ön görüde hele de hukukla ilgili zekasında kolay kolay aşılamayacak entelektüel bir iş başardı. Öğretisi bu nedenle detaylara sıkışmıştır, ama yine de bu öğreti özü itibarıyla şimdiye kadar çürütülememiştir.

Bu iki büyük temel yapıta Kant, 1790 yılında, içinde her şeyden çok güzellik ve yücelik kavramlarıyla meşgul olduğu "Yargı Gücünün Eleştirisi" adında bir üçüncüsünü de ekledi. Kant bu üç "Eleştiri"den ayrı olarak, her ne kadar eleştiri dönemine yani 1781 yılı sonrası döneme denk düşse de, kendi sistemini tamamlayan, çok sayıda yan ürün de vermiştir. Bunlar 1783 yılında yazdığı "Ge-

lecekte Bir Bilim Olarak Ortaya Çıkabilecek Her Türlü Metafiziğe Prolegomena", 1793 yılında yazdığı "Salt Aklın Sınırları İçinde Din", 1798 yılında yazdığı "Antropoloji" ve birçok küçük yazılardı. Diğer birkaç küçük çalışmalar yanında "Eleştiri Öncesi Dönemine", 1755 yılında yazdığı –içinde Laplasçı teoriyi çözümlediği- "Evrensel Doğa Tarihi ve Gökyüzü Kuramı" adlı doğa bilimleri ile ilgili kitabı ve 1762 yılında yazdığı "Metafiziksel Düşlerle Aydınlatılan Bir Büyücünün Hayalleri" adlı kitabı denk düşer.

Kant felsefesi kendini gösterme için pek fazla zamana gereksinim duymadı. Gerçi "Salt Aklın Eleştirisi"nin yayımlanmasından yıllarca sonra bile çok az rağbet görmüştü, ama 1789 yılında Kant artık ünlü bir kişi olmuştu ve ölümünden kısa bir süre sonra da onun üzerine yazılmış 4000'in üzerinde yapıt kaydedilmişti. Kant öğretisinin savunucuları, yorumlayıcıları ve düzenleyicileri ile polemik yazılarının ve tartışmalarının sayısı izleyen on yıllarda çığ gibi büyüyüp yukarıdaki sayıyı aştı. Kant tarafından öfkeli bir biçimde rakip ve metinlerinin bozucuları olarak tanımlanan filozoflar bile kendilerini "Kantçılar" olarak tanımlıyorlardı. Bugün Kant'ı bilmek, sistematik her felsefenin temel koşuludur.

Kant öğretisi, felsefi düşüncenin gelişiminde öncü rolü üstlenmişti. Daha on yıl dolmadan öğretisinin temel çizgileri kendini göstermeye başlamıştı, ancak birbirinden ayrı, birbirine karşı koyan ayrık güçler olarak. Onları bir araya getirmek ve karşıtlıklarına bir çözüm bulmak Kant'ın büyük başarısıydı.

Bu ayrık güçlerle kastedilen şey şunlardı: Francis Bacon'dan (1561-1626) Voltaire'e (1694-1778) Christian Wolff'a (1679-1754) kadar bir yığın önemli temsilcisi

olmuş Akılcılık; John Locke (1632-1704) ve David Hume (1711-1776'ya kadar) tarafından tamamlanmış Kuşkuculuk ve Jean-Jacques Rousseau'nun (1712-1778) duygu kültü. Kant'ın "Dogmatizm" olarak adlandırdığı Akılcılık akla sınırsız bir güç yüklüyor, kuşkuculuk her şeyden kuşku duyuyor, duygu kültü ise kalbin sesine yararsız tüm entelektüel yaklaşımdan daha çok değer veriyordu. Kant "Eleştiri"lerinde tüm bu üç görüşü birleştirdi: Akla aşırı değer verilmesi ya da değerinin düşürülmesi "Salt Aklın Eleştirisi" adlı kitapta gerçek ölçüsünü bulur, duygunun yani adalet duygusunun sesi "Pratik Aklın Eleştirisi" adlı yapıtın önemli motifi olur. Bununla "Dogmatizm" ve "Kuşkuculuk" olmak üzere iki gruba ayrılmış egemen Aydınlanma akımına kesin olarak son nokta konmuştur.

Kant'ın kendisi bile gelişim sürecinde bu üç düşünce biçimini yaşamıştır: Kant felsefeye bir dogmatist olarak başladı, kendi söylediklerine bakılırsa Hume'un yapıtlarıyla karşılaştığında "dogmatik uyku"dan uyandı ve Rousseau'nun "Emile" adlı çalışmasıyla en güçlü etkilenimlerinden birini yaşadı.

Kant'la ilgili tartışmalar, her şeyden önce yetersiz bir varsayım olarak değerlendirilen "Kendinde Şey" üzerine yönelmişti. "Alman İdealizmi"nin kurucusu Johann Gottlieb Fichte (1762-1814) tasavvur dünyamızın sadece "kendinde şey"in bir yansıması olmadığını, tersine kendi Ben'imizin bir ürünü olduğunu söyleyerek bu "kendinde şey"i ortadan kaldırmaya çalıştı. Ona göre "Ben" "Ben-Olmayan"ı yaratırmış. Arthur Schopenhauer (1788-1860) da "kendinde şey"i kabul etmediğini açıklayarak onu "istenç"le eş tuttu. İki filozof da kendilerini Kant'ın öğrencisi ve yorumlayıcısı olarak tanımladılar ve Fichte büyük

filozofa karşı açık protestosunu şu sözlerle ortaya koydu: "Kant'taki kutsal ruh, Kant'ın özel kişiliğinden daha doğru konuşmuştur". Kant'ın yaradılıştan ahlaksal içerikli anlam öğretisine karşı, sonraları iyinin de göreceliği olduğu görüşü karşı çıktı, ancak Kant için İsa, Buddha, Eflatun ve Konfüçyüs gibi insanlığın büyük yaşam öğreticilerinin etik olarak aslında aynı şeyleri söyledikleri ve toplumsal hukuk geleneklerinin her bireyde var olan kaleme alınmamış büyük kanunlarla karıştırılmaması gerektiği ileri sürüldü.

19. yüzyılın bütün düşünsel gelişimi, Kant fikirlerinin işlenmesidir ve ne "Alman Klasik"i, ne "Alman İdealizm"i, ne de "Romantik Akım"ı onsuz düşünülemez. Kant'tan beri kendi yapıtlarına yönelik anahtar rolü üstlenmeden, kendi öğretisine karşı tavrını belirleyen, bu denli öneme sahip bir filozof daha çıkmadı. Kant koordinantların kesişim noktasıdır ve onun konumu ancak onunla ilişki halinde belirlenir.

Nerdeyse 5000 sayfayı tutan Kant'ın yapıtları, felsefe eğitiminden geçmemiş okuyucuların kolay kolay anlayacağı yapıtlar değildir. Karmaşık terminoloji, bu metinlerin okunmasını uzun bir süre öyle güçleştirmiştir ki, Nietzsche bile yoğun saldırılarında Kant'ın sistematiğini maskelemek ve ona "Königsberg'li büyük Çinli" demek için yeterince nedene sahipti. Bu seçki, ana hatlarıyla Kant'ın dünya görüşünü yansıtmayı ve bu görüşü herkese kolay ve oldukça anlaşılır bir biçimde onun sözleri ile ulaştırmayı görev edindi. Bu sözlerde sanatsal olarak üretilmiş tüm imgelerden nerdeyse arındırılmış, dilin sadece zorunlu hallerde sınırlı bir iletişim aracı olarak eklendiği fikirlerdeki parıldayan berraklığı görürüz. Seyrek olarak

fikrin gücü, anlatımı saydam olan ve değeri olmayan bu cümlelerden daha güçlü olarak hissedilir. Seçki, Immanuel Kant öğretisinin temel çizgilerini açıklamayı, her şeyden önce de Kant'ın derin insancıl bilgeliğinin anlaşılmasını sağlamayı, insandaki iyiliğe ve hepimizin içinde yer alan yeteneklere yönelik inancını gerçekleştirmeyi amaç edinir.

W.K.

(Wolfgang Kraus)

Immanuel Kant

****

Yaşamın Anlamı

KENDİ GÜCÜN

İnsan soyunun ve insan soyu için kutsal olan her ne varsa onun dostları! Özenli ve ciddi denemeden geçirdikten sonra, kendiniz için inanılmaya değer olan şeyi kabul edin, ama yalnızca aklın yeryüzünde sahip olduğu en büyük serveti, yani gerçeğin en son deney taşı olduğu ayrıcalığını inkar etmeyin!

Nesnelerin olabilirliğini ve gerçekliğini birbirinden ayırmak insan aklı için gereklidir.

İnsanlar ahlaklı ve bilge kılınmadan nasıl mutlu edilebilirler?

Felsefe, insan aklının son amaçlarını gösteren tam bir bilgelik fikridir.

Pratik filozof, yani öğreti ve örneklemeleriyle bilgelik öğretmeni gerçek filozoftur.

Gerçekten de tam ya da yenilerde sık sık söylenildiği üzere saf bir insan aklına sahip olmak, büyük bir Tanrı vergisidir.

Ama insan onu eylemleriyle kanıtlamak zorundadır, düşündüğü ve söylediği şeyleri hesap ederek ve akla vurarak; kendini savunmak için akıllıca bir şey ileri sürmeyi bilmese bile bir kahinmiş gibi ona başvurarak değil.

Başkalarını eğitmek isteyen kişi, az bilgiyle bilge olabilmenin zorluğu konusunda çok şey bilmelidir.

Kitaplar üzerine geniş bilgi sahibi olmak, gerçi bilgiyi artırır ama yanına akıl eklenmediği sürece, kavrayışı ve algılayışı geliştirmez.

Birçok alanda kuru bilgiye sahip olma, bir gözü eksik dev gibi kocaman bir bilgililiktir. Bu göz: Felsefenin gözüdür.

Felsefe yapmak, sadece alıştırma yoluyla ve aklın kullanılmasıyla öğrenilir.

Filozofa gelince, o hiçbir zaman bilim binasının bir işçisi, bir alimi olarak değil, tersine bilgeliği araştıran biri olarak görülmelidir.

Bilim ve bilgelik birbirinden ayrılabilir; birincisi bilgi sahibi olma, ikincisi ise insanı tanıma sanatıdır.

Felsefe, ilaç gibi etkili olmak zorundadır.

Doğadaki her şey, yasalara göre işleyiş gösterir.

Doğanın kurguladığı her şeyin bir amacı vardır. Zehirler bile, öz sıvılarımızda üreyen diğer zehirleri yok etmek için hizmet verirler.

Bu, dünyadaki nesnelerin ve dünyanın varlığı üzerine düşünen en sıradan aklın bile kendini kurtaramayacağı, insansız bütün kainatın kuru bir çöle benzeyeceği ve bir ereğinin kalmayacağı yargısıdır.

Ben ve belki de benimle birlikte okuyucularımın bir kısmı beni, bundan daha iyi olması mümkün olmayan bir dünyada bir yurttaş olarak görmeye ikna olduk. Tüm canlıların en iyisinden, olası taslakların en mükemmeline kadar en iyi planda yer almak için seçilmiş olduğumdan bütünü temsil eden küçük bir parça olarak, varlığıma da-

ha fazla değer veriyorum. Kendini aşağılamayan tüm yaratılmışlara: "Dirilt bizi, olalım! Yaratıcı bizden hoşnut olsun!" diye sesleniyorum. Sınırsız mekanlar ve sonsuzluklar, tüm güzellikleriyle evrenin zenginlikleri, sadece her şeyi bilenin gözleri önünde açılacak; ben ama bulunduğum yerdeki bakış açımla, zayıf aklıma ödünç verilen algılayışla donatılmış bir biçimde, bakabildiğim kadar etrafıma bakınıp "Bütün'ün en iyisi ve her şeyin bu Bütün'ün yüzü suyu hürmetine iyi olduğunu" daha da çok kavrayacağım.

Ruhumuzun bilgi kaynaklarının kökeninde bu tür birlik temelleri baştan beri varolmasaydı, bu birliği nasıl oluşturabilirdik?

İnsan aklı doğası gereği mimariyle ilgilidir, bu şu demektir: insan aklı tüm bilgileri olası bir sisteme ait olarak görür.

İnsanla ilgili her türlü bilgi düşünceyle başlar, oradan kavramlara geçer ve fikirlerle sona erer.

Aklın yönetimi altında bilgilerimiz bir sistem oluşturmalıdır. Ama ben bir sistemden bir fikir altında çeşitli bilgilerin birliğini anlıyorum.

Bir fikir, henüz daha tecrübe edilmemiş bir bütünlük kavramından başka bir şey değildir.

En yüce varlık, yalın ama kusursuz bir ülkü olarak, insanla ilgili her türlü bilgiyi kendinde barındıran ve taçlandıran bir kavram olarak kalır.

Şu üç teorik kavram olmadan yüce varlık olmaz: Özgürlük, ölümsüzlük ve Tanrı.

Burada korkunun ilkin şeytanları yaratabileceği, ahlaksal ilkeleriyle aklın, Tanrı kavramını ortaya koyabileceği söylenmelidir.

İnsan. -Dimdik durması ve göğü izlemesi için yaratılmış bir canlı.

Dünyada hiçbir nedenden ötürü insan, özgür davranan bir canlı olmayı bırakamaz.

Ahlaksal açıdan kötü davranışlara karşı doğal bir eğilim yoktur, ama iyi olanlara karşı vardır.

Bireyi saygıdeğer yapan içimizdeki iyiliğe yönelik eğilim yoluyla, onun bu eğilime karşı davranışta bulunan bireyi aşağılık bulduğu durumu gerçekleşebilir.

Ahlaksal yasa, ahlaksal yasanın kutsallığı ve katılığı ile ilgili içten ve doğru karşılaştırmamızdan, kaçınılmaz bir biçimde gerçek alçak gönüllülük çıkmalıdır, ama bizim böylesi içsel bir yasa oluşturma yeteneğimizin olmasından, insanın fiziksel yanının ruhsal yanını kendi kişiliğinde yüceltmeye zorunlu hissetmesinden, başkaldırı ve hiçbir fiyata satın alınamaz ve kendine karşı saygı uyandıran vazgeçilmez bir onura sahip olan bir duygu olarak kendi içsel değerlerinin en yüksek öz değeri ortaya çıkar.

Sesi en soğukkanlı katili bile ürperten ve onu kendi görünüşü altında gizlemeye zorlayan saf, her türlü çıkardan uzak ahlaksal yasaya karşı beslenen büyük saygıda özel bir şeyler gizlidir.

İnsan sadece ahlaksal bir varlık olarak yaradılışın son ereği olabilir.

Doğa ve özgürlük, ikisi de felsefenin kapı menteşeleridir.

Gerçek nedir? Bu kavram şöyle açıklanabilir: Gerçek, bilginin kendi objesiyle bağdaşmasıdır.

Belirli kurallarla değil de keyfi olarak felsefe yapan kişi yakın bir iflasın ön habercisi olan Bütün'den idare eder. Eleştirel felsefe, harcamalarında nereye kadar gidebileceğini bilmek için ilkin kendi varlık durumunu araştıran bir akıl idaresidir ve tanınmış bir bakan gibi kendi devlet yönetiminden gurur duyan zeki bir kafanın karşısında ahmak biri gibi görünür: Ne denli borçlanırsa, o denli zenginleşir.

Eleştirel felsefe, sistemler kurma ya da yıkma çabaları değildir, barınacak bir yer bulmak için çatısız bir ev oluşturmak da değildir, tersine insanın akıl gücünün araştırılmasından buluşlar yapmaya başlamak ve amaçsız ve anlamsız akıl yürütmelerden kaçınmaktır.

Kuşkuculuk ne kadar zararlıysa, bir şeyi kuşkulu olarak görmeye ve onu gerçeğin izini sürmek umuduyla, en yüksek kuşkuya dönüştürmeye çalışan sanattan başka bir şey olmayan kuşkucu yöntem de bir o kadar yararlı ve amaca uygundur.

Dogmacılık ve kuşkuculuk arasında, vasati ve tek yasal eleştirel düşünce biçimi yer alır. Bu prensiplerin ek-

siksiz incelenmesinden sonra bile başka hiçbir şeyin gerçek olarak kabul edilmemesi ilkesidir.

Eleştiriyle birlikte yargımıza, bilimle sözde bilimin kesinlikle birbirinden ayırt edilebileceği bir ölçüt verilir.

Felsefenin en büyük ve belki de tek yararı sadece olumsuzluktur, çünkü felsefe bir genişleme aracı olarak değil bir disiplin olarak, sınır belirlemeye hizmet eder ve gerçeği keşfetmek yerine, sadece yanılgıların oluşmasına engel olmak için gizli hizmetler sunar.

Yanılgılardan sakınmak için aynı şeylerin kaynağını, yani görüntüleri keşfetmeye ve açıklamaya çalışmanın zorunluluğu vardır.

Kozmopolit anlamda felsefe alanı aşağıdaki şu sorunlarla uğraşır: Birincisi; neyi bilebilirim? İkincisi; ne yapmalıyım? Üçüncüsü; neyi ümit edebilirim? Dördüncüsü; insan nedir?

İlk soru metafiziği, ikincisi ahlakı, üçüncüsü dini, dördüncüsü de antropolojiyi ilgilendirir.

Algı nereye kadar uzanırsa, nesnelerin varoluşlarına ilişkin bilgilerimiz de oraya kadar uzanır.

Nesnelerin özde ne olabileceklerini bilmiyorum, bunu bilmeme de gerek yok, çünkü bana bir şey hiçbir zaman, göründüğünden başka bir şekilde görünmez.

Şimdiye kadar tüm bilgilerimizin nesnelere göre düzenlenmesi gerektiği kabul ediliyordu, ama tüm çabalamalar bu ön koşul altında boşa gitti. Bu sebeple bir kez de, nesnelerin bilgilerimize göre düzenlenmesi gerektiğini kabul ederek, bunda daha da başarılı olup olmayacağımız denenmelidir. Bu haliyle konu tüm yıldız aleminin onu izleyenlerin etrafında döndüğünü kabul ederek gökyüzünün hareketleriyle ilgili yaptığı açıklamaların başarısızlığından sonra bu kez de izleyicilerin dönmesini sağlayıp buna karşın yıldızların rahat bırakılmasını isteyen Kopernik'in ilk fikirleriyle benzerlik taşımaktadır.

Akılda saf bilgiler a priori olarak bulunurlar. Bunlar kategorilerdir.

Nicelik kategorisi: Birlik, çokluk, bütünlük...

Uzamın ve zamanın görüşlerin koşulları olması gibi, kategoriler de, olası bir deneyim için, düşünmenin koşullarından başka bir şey değildirler.

Kategoriler olası deneyimler için anahtardırlar.

Saf akılla ilgili kavramları deneyimden çıkarma ve bu kavramlara salt empirik bir kaynak anlamı yükleme çabaları, büsbütün boş ve yararsızdır.

"Ne istiyorum?" diye sorar düşünme yetisi. "Bu neye bağlı?" diye sorar yargı gücü. "Bundan ne sonuç çıkar?" diye sorar akıl.

Gerçek düşünme yetisi, deneyimli yargı gücü ve derinlikli akıl, entelektüel bilgi gücünün kapsamını belirlerler.

Kavrayış yetisi ile duyumsallık ancak birbirleriyle bağlantılı bir biçimde nesneleri betimleyebilirler. Onları birbirlerinden ayırırsak, o zaman kavramsız görüşlere ya da görüşsüz kavramlara sahip oluruz, ama her iki durumda da hiçbir nesneyle bağlantısını kavrayamayacağımız düşüncelere ulaşırız.

Duyumsallık düşünme yetisi için nasılsa, düşünme yetisi de akıl için öyle bir nesnedir.

Kuramsal bilgi için ulaşılmaz olanın gerçek kabul edilmesinde inanç, aklın ahlaksal bir düşünce biçimidir.

Beden sadece ruhun biçimidir.

Hoş, memnuniyet veren şeye; güzel, hoşa giden şeye; iyi ise, değer biçilen şeye denir.

Tüm duyu gücü ya da yetenekler şu üç şeye dayandırılabilir: Bilgi gücü, istek ya da isteksizlik duygusu ve arzu gücü.

Akıl, tecrübenin ötesine geçmek, kendini saf bir kullanışa ve salt fikirler yoluyla tüm bilgilerin en uç noktalarına kadar gitme cesareti göstermek ve kendi halkasının tamamlanmasında kendisi için var olan sistematik bir Bütün'de huzur bulmak için çabalar.

Güzelliğin ülküsü olan, akıl yoluyla amacını kendi belirleyebilen bir insan, mükemmellik ideali gibi dünyadaki her şey arasında tek yetenekli olandır.

Metafiziği gereksiz ya da olmasa da olabilen bir şeymiş gibi görmekten çok uzağım, öyle ki belirli bir zamandan beri metafiziğin doğasını ve onun insanla ilgili bilgiler arasındaki özel konumunu gördükten sonra, insan cinsinin gerçek ve kalıcı mutluluğunun bile ona bağlı olduğuna ikna oldum.

Metafizik belki de daha yoğun bir biçimde herhangi bir başka bilim gibi doğa tarafından içimize yerleştirilmiştir.

Metafizik; "Duyularla anlaşılabilen bilgiden, duyularla anlaşılmayan bilgiye akıl yoluyla geçme bilimidir."

Filozof o halde şunları belirlemek zorundadır: Birincisi: İnsan bilgisinin kaynaklarını; ikincisi: Bilimin sınırlarını, üçüncüsü ise; aklın sınırlarını. Sonuncusu, en gereklisi ama en zorudur.

Felsefe, insanlar için bilgeliğe ulaşma yolunda her zaman eksik kalan bir çabadır.

Kendi fikirlerim olmadan, bir başkasını hiçbir zaman ikna edemem. Diğerinin iyi ve doğru bir düşünce yetisinin olduğunu varsaymam gerekiyor, yoksa onun benim temellendirmelerimle kazanılabileceğini ummak boşuna olur. Aynı biçimde kendi duyguları olmadan hiçkimseyi ahlaksal olarak da etkileyemem, diğerinin kalbinin kuşkusuz iyi olduğunu varsaymalıyım yoksa o, kendi içinde kötü alışkanlıkları betimlememden hiçbir zaman iğrenme; ya da erdemi yüceltmemden, hiçbir zaman itici bir kuvvet hissetmeyecektir.

Hiç kimseye, onda zaten var olan iyiliğin fazlasından vererek, onu daha da iyi yapamam, hiç kimseye, onda zaten var olan zekanın fazlasından vererek, onu daha da zeki kılamam.

Filozoflar sınıfı için şu ilkeler değişmez yasa yapılmalıdırlar. Birincisi: Kendini düşünmek. İkincisi: İnsanlarla ilişki halinde, kendini herkesin yerine koyarak düşünmek. Üçüncüsü: Her zaman kendiyle tam uyum halinde düşünmek.

Aklın temel ilkesi şudur: Algılamanın sınırlı kapasitesine aynı şeyin birliğinin tamamlandığı sınırsız olanı bulmak.

Kendini düşünmek: Gerçeğin en tepesindeki denek taşını kendi içinde yani kendi aklında aramak demektir, her zaman kendi başına düşünme ilkesi de "Aydınlanma" anlamına gelir.

Aydınlanma insanın özünden sorumlu olduğu ergin olmayışından çıkışıdır. Ergin olmayış kendi düşünme yetisini hiç kimsenin etkisi altında kalmadan kullanabilme yeteneksizliğidir. Kendini birilerinin yardımı olmadan idare etmenin nedeni; düşünme yetisinin eksikliğinden değil, tersine karar ve cesaret eksikliğinden kaynaklanırsa bu ergin olmayış özünden sorumlu olur. "Sapere Aude*! Kendi aklını kullanma cesaretini göster!" Aydınlanma'nın ilkesidir.

Tembellik ve korkaklık insanların büyük bir bölümünün doğayı yabancı yönetimlerden kurtardıktan sonra, yine de yaşamları boyunca neden ergin olmadan kaldıklarının ve bazıları için kendilerini vasi yerine koymanın ne kadar kolay olduğunun gerekçeleridir. Ergin olmama çok rahat bir şeydir.

* "Sapere Aude!": "Aklını kullan!" demektir. (ç.n.)

Derin düşünmek, tüm okuma ve öğrenmeye eşlik etmelidir. "Derin düşünmekten, düşünmek veya metodik düşünme anlaşılır.

Az ama bu Az'ı tam olarak bilmek, çok ama yüzeysel bilmekten daha iyidir.

İnsanın akıllıca ne sorması gerektiğini bilmesi, zeki ve anlayışlı olmanın büyük ve önemli bir göstergesidir.

Akıllı ya da bilge olmak için zaman geç değildir, ancak anlayışın gecikmesi daha da zordur.

Hiç kimse bilgelik okulunda yetişmez.

KENDİ SINIRIN

Aklın ülkesi bir adadır ve doğanın kendisi tarafından değişmez sınırlara hapsedilmiştir. Burası, keşifler için coşan denizcileri hiçbir zaman vazgeçemeyecekleri macera tutkuları ve hiçbir zaman sonlandıramayacakları umutlarıyla aldatan, geniş ve fırtınalı bir okyanus tarafından kuşatılmış, bazı sis ve eriyen buz kümelerinin yeni alanlar açtığı hayalin oturduğu yer olan hakikat ülkesidir.

Aklın duyu dünyası üzerinden, kurgunun yalın gücü yoluyla dışarı çıkmak için, boşuna bir şekilde kanatlarını açtığı gerçeğini delillerle kanıtlayacağım.

Bütün bilgi gücümüz için ulaşılmaz bir alan vardır, yani kendimiz için bir zemin bulamadığımız metafizik bir alan.

Tanrı'nın ya da ruhun varlığına dair, insan aklı için kesinlikle kuramsal bir kanıt olası değildir. Bu, şu anlaşılır nedenden ötürüdür: Metafizik olanın belirlenmesinde bizler için hiçbir malzeme yoktur. Ancak biz onu, ona uygun olmayan duyu dünyasının nesnelerinden ortaya çıkarmalıyız.

Bir Tanrı olduğunu söyleyen, bildiğinden daha fazlasını söyler, bunun aksini söyleyen de öyle.

Bundan, hiçbir zaman olası tecrübe sınırlarının dışına çıkamayacağımız sonucu çıkar.

Kuramsal bilgi alanı, duyu nesnelerinden daha öteye ulaşamaz.

Temel güç ve temel yeteneğe varır varmaz, tüm insansı yaklaşımlar son bulur.

Aklımızın daracık sınırları üzerine şikayetlerde bulunmaktan ve alçakgönüllü bir biçimde kendimizi tanımanın hayaliyle yetinmeyi kabul etmekten kaçamayacağız: Dünyanın sonsuzluktan gelip gelmediği, bir başlangıcının olup olmadığı, ya da herhangi mutlak ve gerekli bir varlığın yaratılıp yaratılmadığı ancak akıl yoluyla açıklanabilir.

Simonides çeşitli duraksamalardan ve ertelemelerden sonra, kendi hükümdarına şu yanıtı veren bir bilgedir: Tanrı üzerine ne kadar çok düşünürsem, onu o kadar az kavrayabiliyorum.

Metafizik, içinde gelişmenin geride hiçbir iz bırakmadığı ve insanın ona ne kadar yaklaştığının yalnızca varsayılabildiği ufkunun görünürde bir gaye taşımadığı sınırsız bir denizdir.

Ve yine de metafizik, asıl, gerçek felsefedir.

Duyu nesnelerini kendi özlerinde nasıl olduklarıyla değil, bize nasıl göründükleriyle ancak tanıyabiliriz.

Şunu söylemek istiyoruz: Tüm görüşlerimiz görüngülerin tasavvurlarından başka bir şey değildir: Gördüğümüz şeylerin "kendinde şeyler" olmadıklarıdır. Duyu dünyası "kendinde şeyler" değil açık görüngüler içerir.

İnsan kendine bile, nasıl biri olduğunu bilme konusunda hak iddia etmemelidir. İnsan kendi kendini yaratmadığından, içsel duyuları ve kendi doğasının görünümü yoluyla kendisi hakkında bilgi sahibi olabilmesi oldukça doğal görünmektedir.

Elea okulundan piskopos Berkeley'e kadar bütün gerçek idealistlerin önermesi şu şekilde formüle edilebilir: "Duyu ve tecrübelerle elde edilen tüm bilgiler hayal-

den başka birşey değildir ve gerçek, sadece salt düşünce gücünün ve aklın ortaya koyduğu fikirlerde gizlidir."

Bu formüle karşın: İdealimi tümden etkileyen ve belirleyen temel ilke şudur: "Salt, düşünce gücü ya da salt akılla elde edilen şeylerle ilgili tüm bilgiler, hayalden başka birşey değildir ve gerçek sadece tecrübede gizlidir."

Bu görüş aslında İdealizm'in tam zıttıdır...Benim, sözü edilen eleştirel İdealizm'im büsbütün kendine özgü bir biçime sahiptir, o da bilineni yıkmasıdır...

Kendi ruhumuzu bir başka görüşle iç duyumuz olarak gözlemleme edimi, bizlere ta baştan verilmediği için, tüm doğa bizler için tüllerinden arındırılmış olsa bile yine de doğayla ilgili her aşkın soruyu hiçbir zaman yanıtlayamayacaktık.

Duyu üstü nesnelerin doğası hakkında, yani Tanrı, özgürlüğümüz ve ruhsal yapımız üzerine kuramsal olarak hiçbirşey bilemeyiz.

Aklımızın eleştirisi yoluyla onun saf ve spekülatif kullanımından, gerçekte hiçbir şey bilemeyeceğimizi biliyoruz.

Spekülatif aklın doğaüstü alanda yaptığı her türden gelişme reddedildikten sonra bize, mutlak olan her aşkın akıl kavramını belirlemek ve bu yolla metafiziğin isteğine uygun bir biçimde olası tüm tecrübe sınırlarının dışına çıkmak için, aklın pratik bilgileri içinde bir takım verilerin olup olmadığını bulmak kalıyor. Böyle bir durumda spekülatif akıl, genişlemeye yönelik boş bir yer bırakılması gerektiğinde, bize her zaman için bir yer açmıştır; ve bu alanı, şayet becerebilirsek –bizden talep edildiği gibi- pratik verilerle doldurmak bize kalıyor.

Doğa üstü olana kuramsal bir inanç yoktur.

Pratik anlamda ise doğa üstü olana inanç tek başına olası değildir, tersine bu inanç onunla birbirlerine sımsıkı bağlanmıştır. Çünkü dünyaya egemen olan birinin etki edemeyecek bir gücü olmaksızın, yalnızca benim kuvvetimle gerçekleştirilemeyecek bir amacı buyuran, içimdeki ahlaklılığın toplamı açık bir hakikat ve otoriteyle birlikte verilmiştir.

Pratik kullanımda aklın, salt spekülasyon alanında, yeterli kanıtlar olmaksızın asla varsayma yetkisinin olmayacağı bir şeyleri kabul etme hakkının olduğu kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

İnsanlar için görev emri, onların özgürlüğünün bir kanıtıdır ve aynı zamanda Tanrı fikrine bir işarettir.

Bütün sınırlarda olumlu olan bir şeyler de vardır.

Eleştirinin bu hizmetinden olumlu bir yarar elde etmek, aynı asıl görevinin zor kullananlara karşı koruma geliştirmek ve bununla herkesin kendi işini sessizce ve güven içinde gerçekleştirebilmesini sağlamak olan polisin, olumlu anlamda bir şeyler yapmadığını söylemek gibi bir şey olurdu.

İnancın güçlendirilmesinde, bilincin kendi değişmezliğinin de yeri vardır. Şimdi ben, hiç kimsenin bir Tanrı'nın var olduğu görüşünü çürütemeyeceğinden büsbütün emin olabilirim; çünkü bu anlayışı nereden alacak?

İnanca yer açmak için bilimi yerinden kaldırmam gerekti.

Şayet spekülatif aklı uç noktalardaki görüşlerin kibrinden yoksun bırakamazsam, bir kez olsa bile Tanrı'yı, özgürlüğü ve ölümsüzlüğü, aklımın gerekli pratik kullanımı için kabul edemem.

Her ne kadar metafizik dinin temeli olamazsa da, her zaman için dinin koruma kalkanı olarak kalmalıdır.

Bilimin dilinden vazgeçtiğinizde, en keskin aklın karşısında genel geçer nedenleri olan sağlam bir inancın dili üzerine konuşmak için çok şey kalıyor geriye.

Aşkın fikirler, her ne kadar bizi olumlu olarak eğitmeye hizmet etmiyorlarsa da, Materyalizm'in, Natüralizm'in ve Fatalizm'in cesaretli ve akıl alanını daraltan iddialarını dağıtmaya hizmet ederler.

Sözde filozof, örneğin en yüksek hiçbir varlığın olmadığına dair bilgileri nereden alacaktır? Bu cümle olağan tüm deneyim alanlarının dışında kalanlarla ilgilidir ve bu yüzden de insanların algılama sınırlarının dışında kalır.

Sıradan olmayan bir beynin, insan istencinin özgürlüğünü, gelecekteki yaşam umudunu ve Tanrı'nın varlığını kanıtladığını duyduğumda, bu kitabı okumayı çok arzu ediyorum.

İnsan doğası en yüksek servete ulaşmak için belirlenmişse, o zaman onun bilgi gücünün ölçüsü de bu amaca hizmet eder biçimiyle kabul görmelidir. Ama saf spekülatif aklın eleştirisi, aynı şeyin en büyük eksikliğini kanıtlamaktadır. O zaman doğa bize amacımızın gereksi-

nim duyduğu bir güçle, üvey evlat muamelesi yapmış olurdu.

Varsayalım ki doğa isteklerimize karşı uysal olmuş ve severek sahip olmak istediğimiz gerekli algılama yeteneğini ya da anlamayı vermiş olsun, tüm saygınlıklara rağmen sonuç ne olurdu? Eğilimleriyle ahlaksal yapının sürdürmesi gerektiği ve bazı yenilgilerden sonra ruhun yavaş yavaş ahlaksal gücünü yeniden elde edebileceği kavganın yerine, korkunç yücelikleriyle Tanrı ve sonsuzluk sürekli olarak gözlerimizin önünde duracaklardı.

İnsan davranışları, doğası şimdi olduğu gibi kalsaydı, basit bir mekanizmaya dönüştürülmüş olurdu, aynen kukla oyununda her şeyin iyi bir biçimde hareket ettiği ama figürlerde hiçbir yaşam izine rastlanmadığı gibi. Yapımız çok farklı olduğundan, aklımızın tüm çabalamalarına karşın sadece geleceğe yönelik çok karmaşık ve açık olmayan görüşlere sahip olduğumuzdan, dünyayı yönetenin bizlere varlığını ve ululuğunu sadece tahmin ettirdiği, görmemizi sağlamadığı ya da açık bir biçimde ispata yanaşmadığından, bütün bunlara karşın içimizdeki ahlaksal yasanın güvenlik içinde kesinlikle bir şeyler müjdelemek ya da gözdağı vermeksizin bizlerden çıkar gözetmeyen bir saygı istediğinden, gerçek yasaya doğrudan doğruya adanmış ahlaksal yapı oluşabilir ve akıllı yaratık kendisine düşen payın en büyük servetine layık olabilir. Bizlere doğa ve insan üzerine yapılan bilimsel araştırmaların yeterli derecede öğrettiği şeyler, o zaman burada, bununla kendi doğruluğunu bulmaktadır, o da, kendisi sayesinde varolduğumuz bilinemez bilgeliğin, payımıza düşen şeylerdense, bizler için gerçekleştiremediği şeylerde daha saygıdeğer olduğudur.

Aklımızın, meraklı, bu yaşamı aşacak sorulara yeterli yanıtları vermekten çekinmesi, kendimizi tanımamızı ve bizleri yararsız, aşırılaştırılmış spekülasyonlardan yararlı pratik kullanışlara yönelten bir uyarı olarak görülebilir. Her ne kadar o, tecrübenin kaynaklarına yönelik olsa da, ilkelerini yüksek görse de ve sanki saptamalarımız tecrübelerin ötesine, yani bu yaşamın ötesine ulaşacakmış gibi davranışları belirlese de.

Eleştirimizin bütün seyrinden insanlar, insan aklının kendini frenleyen ve tam olarak kendini tanıma yoluyla hatasız bir şekilde ahlakta ve dinde yasasız spekülatif bir aklı oluşturan sayısız yıkımları engelleyen böyle bir bilimi hiçbir zaman elde edemeyeceği hususunda yeterince ikna olmuş olmalılar.

Doğa üstü şeyler üzerine hiçbir bilgimizin olmayacağını söylemek, tüm Ortodoks din alimlerinin her zaman söylediklerinden daha farklı bir şey olmaz: Tanrının sonsuz bir aklı; kutsal, cömert ve adil bir istenci ve en yüce kusursuzluğa sahip olduğu.

Onun bilgi gücü, tasavvur edilebilecek bir güç değildir, bilebileceğimiz düşünce gücü de değildir. Onun istenci, özlemle istediğimiz şeye ilgi uyandıran bir istenç de değildir. Varlığı her zamana yayılmış bir varlık değildir, ama yine de sonsuz bir büyüklüğe sahiptir.

Gücü her nesnede daimdir ve her nesne onun sayesinde vardır...

Tek bir soğuk gün ne çok sayıda çiçeği ve böceği öldürür; doğanın mükemmel sanat yapıtları ve tanrısal kudretin delilleri olduklarına dikkat edilmeden, yoklukları ne kadar da az hissediliyor. Başka bir yerde bu azalma, yeniden bir çoğalmayla tamamlanır.

Bir çiçeğin ya da bir böceğin dünyayla karşılaştırılarak görülmesinde olduğu gibi, yaratmanın büyüklüğü de dünyayı ya da saman yolu dünyasını onunla karşılaştırmada, ona karşı görmek için yeterince büyüktür.

Tüm insanların kolayca anladıklarına inandıkları şeylerden en az şeyi anladığım hususundaki anlama zayıflığımı bir sır gibi saklamayacağım.

Tüm ödevleri yerine getirme ve tüm sorulara yanıt verme isteği, öyle terbiyesizce bir kendini beğenme ve yoldan çıkartıcı bir kibir olurdu ki, insan bu yüzden her şey için güven oluşturmak zorunda kalırdı.

KENDİ ÖDEVİN

Kendini bil: Görevinle, -kalbinle-, bağlantı kurarak, bunun iyi mi yoksa kötü mü olduğunu, davranışlarının kaynağının güvenilir mi güvenilmez mi olduğunu bil.

Kalbin karmaşık derinliklerine girmeye çalışan ahlaksal kendini biliş, insansı bilgeliğin başlangıcıdır.

İnsanın en büyük işi, yaratılmışların arasında kendi yerini hakkıyla nasıl doldurduğunu ve bir insan olmak için ne olmak gerektiğini, doğru olarak anladığını bilmektir.

Herkeste olduğu gibi en budala insanda bile, sanki kalbine ayrıntısıyla yazılmış kolayca anlaşılabilen bir bilgi vardır: Kendi yaklaşımı, yani ahlaksal alanın bakış açısı üzerine diğeri ile anlaşmak için söylenmesi gereken bir yasa.

Öyle davran ki, istenç ilkelerin her zaman için evrensel bir yasanın ilkesi olarak da geçerli olabilsin.

İnsan, davranışlarının bir ilkesinin evrensel bir yasaya dönüşmesini istemek zorundadır: Bu aslında ahlaksal yargılamanın temel düsturudur.

Bu yasa içimize konulmuş olmasaydı, hiçbir akıl yoluyla onu düşünüp çıkaramazdık.

Tüm davranışların ahlaksal özelliklerinin sınanması gerektiği saf ahlaklılığın ne olduğu sorulursa, o zaman, sadece felsefecilerin bu sorunun kararını kuşkulu bir hale getirebileceklerini itiraf etmem gerekir; çünkü genel insan aklında alışıldık kullanım yoluyla –sağ ve sol kol arasındaki farka benzer biçimde- bu çoktan belirlenmiştir.

İnsan, doğru olan şey üzerine çok erken bir hassasiyete sahiptir.

Mahkeme, insanın içinde kurulmuştur.

Yanılan bir vicdan anlamsızlıktır.

Hiçbir insan, ahlaksal duygulardan yoksun değildir.

Bir insan, istediği kadar etrafında kendisinin de hatırladığı haksız bir tutumu kasıtlı olmayan bir hataymış gibi göstermeye, bu edimi hiçbir zaman kaçınamayacağı salt ihtiyatsızlık olarak göstermeye, bundan dolayı da doğanın akıntısıyla sürüklenip götürüldüğünde kendini suçsuz olarak göstermeye çalışsın, o yine de kendi yararı için çalışan avukatın, onun içindeki davacıyı hiçbir zaman susturamayacağını bilir.

Vicdansızlık, vicdan eksikliği demek değildir, tersine onun kararına geri dönmeme eğilimidir.

İnsan, hiçbir zaman içindeki kötüyü kabullenmez, aslında temel ilkelerden dolayı kötülük diye bir şey yoktur, tersine temel ilkelerin terk edilmesinden dolayı vardır.

Birey, diğer insanlara karşı sorumlu olduğu ödevlerini gelişigüzel bir biçimde yaparsa, kişinin kendisine yönelik en ağır kınamaları, sanki bu konuda hesap vermesi gereken hakimin sesiymiş gibi onun içinde bir konuşma yapacaktır...

Her bireyin vicdanı vardır ve içindeki hakim tarafından gözlendiğini bilir.

Birey gerçi zevk ve eğlencelerle kendisini uyuşturabilir ya da uykuya terkedebilir, ama her ne zaman kendi-

ne gelir ya da uyanırsa aynı vicdanın o korkunç sesini duymaktan kaçamaz. Birey, en aşırı rezilliklerini bir daha hiç geri dönmemek üzerine bastırabilir, ama onu duymaktan kaçınamaz.

Dünyanın gidişiyle ilgili tecrübesizlik, bu gidişte ortaya çıkan değişik olaylar tarafından sımsıkı kuşatılmış olmanın yeteneksizliğiyle, kendime şunu soruyorum: Kendi ilkenin evrensel bir yasa olmasını sen de dileyebilir misin? Bunu yapmazsan, o zaman bu ilke rezil bir şey olur. Ve bu, sana ya da bir başkasına gelecek bir zarardan dolayı değil, tersine onun bir ilke olarak, olası bir evrensel yasaya uymadığından dolayıdır.

Herkes insanlığın erdemini bir başkasında tanımakla biri birine bağlanmıştır.

Öyle davran ki, insanlık hem senin hem de bir başkasının kişiliğinde her zaman amaç olsun, hiçbir zaman araç olmasın.

Ahlak yasası kutsaldır. İnsan gerçi yeterince masum değildir, ama kendi kişiliğinde insanlık onun için kutsal olmalıdır.

Yaratma ediminde, istenilen ve üzerine bir şeyler talep edilen, her şey, sadece bir araç olarak kullanılabil-

mekte: Ancak yalnızca insan ve onunla birlikte her akıllı yaratık kendisi için bir amaçtır.

Ahlaksal yasa, kendi olanakları üzerinde her türden akıl yürütmenin ve çıkarılmak istenen tüm sonuçların öncesinde gerçekleşen bir olgudur.

Ahlak yasası, sonlu her akıllı varlık istenci için bir görev yasasıdır.

İnsanın kendine karşı görevi, insanın insanlık erdemini kendi kişiliğinde korumasında yatmaktadır.

O, sadece saf bir istekle yerine getirebilseydi, her insan iyi olurdu.

Görev, davranışın mutlak gerekliliği olmalıdır; yani tüm akıllı varlıklar için geçerli olmalıdır.

Görev, yasaya saygıdan dolayı bir davranış gerekliliğidir.

Ahlaksallığın koşulsuz emrini yerine getirmek, her zaman her güçte olanaklıdır.

İnsan işlediği suçlarda doğruluğa karşı kendi doğasının zayıf yanlarını hiçbir zaman tanık göstermemelidir: Çünkü insan burada mükemmel olabilir.

Eğilim kör ya da kölemsidir, iyicil olabilir de olmayabilir de.

O eğilimler değişir, karşılaşılan desteklerle büyürler ve geride sürekli doldurulduğu sanılan daha büyük bir boşluk bırakırlar. Bu yüzden akıllı bir varlık için her zaman rahatsız edicidirler ve bu varlık bu eğilimlerden derhal kurtulmayı başaramazsa, o zaman eğilimler bu varlığın kurtulma isteğini elinden alırlar.

Salt görev ve ahlaksal yasa anlayışı akıl yoluyla insan kalbi üzerinde diğer iç güdülerin hepsinden daha kuvvetli bir etkiye sahiptir, öyle ki bu anlayış erdemlilik bilincinde sonuncuları görmezden gelip, zaman zaman onun ustası bile olabilmektedir.

İyiyi yapmak ve kötüyü yapmamak, ikisi de ahlaksal olarak iyidir, yani ahlaklılıkta ikisi de birbirine eşittir; bizler karşıtının ihmalini davranış gibi görebiliriz.

Felsefe, adının da açıkladığı gibi bilgeliği araştırmaktır.

Bilgelik ama en büyük servet olan son ereğin istençle uyuşmasıdır. Ve bu, ulaşılabildiği sürece aynı zamanda görev de olması ve bunun tam tersi, yani görev olduğundan ulaşılabilir de olması gerektiğinden, davranışlara yönelik böyle bir yasa ahlaksal olarak şu anlama gelir: İnsanlar için bilgelik, ahlaksal yasalara uyma sonucu istencin iç ilkesinden başka bir şey olmayacaktır.

Ahlak yasası, daha iyi insan olmamızı emrediyorsa, kaçınılmaz bir şekilde bunu yapmamız gerektiği ortaya çıkar.

Özgürlüğün pratik kavramının, gerçekte büsbütün metafizikçilere bırakılmış spekülatif bir kavramla hiçbir ilgisi yoktur. Çünkü köken olarak şimdi içinde davranmak zorunda olduğum durumun nereden geldiği benim için önemsizdir; ben sadece şimdi ne yapmak gerektiğini sorarım. Ve işte tam bu noktada özgürlük gerekli pratik bir ön koşul ve aklın emirlerini geçerli olarak görebileceğim bir fikir olur.

En inatçı kuşkucu bile, davranış söz konusu olduğunda, tüm sofistik kuşkuların herkesi aldatan bir görüngü yüzünden ortadan kaldırılması gerektiğini itiraf eder. Aynı şekilde en kararlı kaderci bile, kendini salt spekü-

lasyona verdiği sürece ve kendisi için bilgelik ve görev söz konusu olduğunda, her zaman hürmüş gibi davranmak durumundadır.

Ve bu fikir, gerçekten de kendisiyle uyum içinde olan eylemi oluşturur ve onu tek başına da ortaya çıkarabilir.

Özgürlük, hiçbir biçimde doğa yasalarına göre yada olası herhangi bir tecrübeyle kanıtlanabilir salt bir fikir değildir, herhangi bir örnek ortaya konulamadığından dolayı da, hiçbir zaman ne kavranabilecek ne de anlaşılabilecektir. Hür bir iradeye sahip olduğuna inanan bir varlıkta, o, sadece aklın gerekli ön koşulu olarak geçerlidir.

Doğa yasalarına göre belirlemenin sona erdiği yerde tüm açıklamalar da sona erer ve geriye savunma yapmaktan başka bir şey kalmaz; bu nesnelerin özünün derinliklerine baktıklarını iddia eden ve bu yüzden de özgürlüğün olmasını küstahça olanaksız olarak açıklayan itirazların uzaklaştırılmasıdır.

Özgürlük kavramı, saf bir akıl kavramıdır ve bu yüzden de teorik felsefe için aşkındır; bu herhangi olası bir tecrübe için de ona uygun hiçbir örneğin verilemeyeceği bir kavramdır. Yani bu kavram, bizler için olanaklı teorik bir bilgi nesnesi değildir.

İnsan aklında hiçbir tecrübeyle tanıtılamayan ve yine de gerçekliğini ve realitesini tecrübede görülebilir etki-

siyle kanıtlayan bir şey vardır. Bu özgürlük kavramıdır ve koşulsuz, mutlak buyruğun yasasıdır.

Bu yasayla salt spekülatif akıl için büsbütün boş olacak fikirler, sadece bir ahlaksal-pratik gerçeklik kazanırlar. O da; kendimize karşı her pratik saygıda istenebilecek, Tanrı ve ölümsüzlük konularının verildiğini varsayarak davranmak.

Bu felsefe bir yandan karşıtlığın kuramsal biçimde kanıtlanmasının çaresizliği, diğer yandan da ilkelerinin pratik temellerinin sağlamlığıyla filozoflar arasında sonsuz bir barışın kapısını aralar.

Özgürlük düşüncesi olmadan hareket edemeyen her varlık, zaten pratik anlamda gerçekten özgürdür. Bu şu demek; özgürlükle sıkı sıkıya bağlanmış her türlü yasa aynı varlık için de geçerlidir, istencinin kendinde ve teorik felsefede özgür ilan edilmesi gibi.

Birinin, kendisi için vazgeçemediği, büyük zevk aldığı bir eğilimden söz ettiğini kabul edelim; sevilen şey ya da fırsat ayağına geldiğinde, onu bu zevk dolu eğlenceden sonra asmak için evinin önünde bir darağacı kurulmuş olsaydı, acaba bu kişi bu eğlenceden vazgeçer miydi? Nasıl bir yanıt vereceğini uzun süre düşünmemize gerek yok. Kralı onu, uyduruk gerekçelerle mahvedebileceği dürüst bir adam aleyhine sahte şahitlik yapması için ölüm cezasıyla tehdit etse, yaşama karşı sevgisi ne olursa olsun, adama, kralın bu tehdidini aşmasının olanaklı olup olmadığını sorun. Bunu yapıp yapmayacağını, belki de

korkusundan dolayı garanti edemez, bunun ama kendisi için olası olduğunu, tereddüt göstermeksizin kabul etmelidir. Bir şeyler yapması gerektiğinin bilincinde olduğu için, bir şeyler yapabileceğine karar verir ve kendi içinde ahlaksal yasa olmaksızın, kendisi için meçhul olarak kalacak özgürlüğün farkına varır.

İnsan, suç işlemeye yönelik içsel her dürtüyü, iyi niyetle yenebileceğinden emin olup olmayacağını kendi kendine sorduğunda, özgürlük kavramının, ahlaksal yasa bilinci yoluyla içimizde mutlak bir emir olarak saklı olduğundan emin olabilir. Herkes böylesi bir olayla karşılaştığında, niyetinde bocalayıp bocalamayacağını bilmediğini itiraf edecektir. Aynı biçimde görev kendisine, niyetine sadık kalmasını emreder ve bundan da haklı olarak bunu yapabilmesi gerektiği çıkar ve artık iradesi özgürdür.

Üç saf akıl ideasından Tanrı, özgürlük ve ölümsüzlükten, doğadaki nesnel gerçekliğini kendi olası etkisi yoluyla kanıtladığı doğa üstü olanla ilgili tek kavramın özgürlük olması gariptir. Bizler, içimizdeki ve dışımızdaki doğaüstü olanın ideasını belirleme durumunda olan ve salt spekülatif felsefenin kuşkulanması gerektiği bir ilkeye sahibiz; yani özgürlük kavramı; aklı, içinde her doğa kavramının umutsuzca kısıtlanıp kalması gerektiği sınırlar üzerinden aşırabilir.

Özgürlüğün biricik kavramı, mutlak olanı bulmak için kendi dışımıza çıkmamamız gerektiğini salık verir.

Böylece tüm akıl gücünde neden sadece pratik olanın, duyu dünyasını aşmamıza yardımcı olan ve doğa üstü bir düzenden ve bağlantıdan bilgiler sağlayan şey olabileceği kolayca anlaşılabilmektedir.

İnsanın, bir şeyi yapması gerektiği için, o şeyi yapabilmenin bilinci içinde olması, onun içinde, ona aynı zamanda kendi gerçek kaderinin büyüklüğü ve yüceliği üzerinde kutsal bir ürperiş hissettiren, derin tanrısal bir yetenek ortaya çıkarır.

İnsanın, yaşamın her türlü kötülüğü, sıkıntısı ve acılarıyla karşılaşabileceğine, görevine sadık kalsa da ölümle tehdit edileceğine, bu tehlikeleri aşmak ve yaşamda kalmak için, bütün bu tehlikelerin onun bilincini elinden alamayacağına dikkati çekilse bile, şu soru hala önemini korur: Doğanın bütün güçleriyle kavgaya girmeye cesaret eden ve onlar senin ahlaksal yasalarınla çatışmaya girdiklerinde onları mağlup eden içindeki şey nedir? Çözümü spekülatif aklın gücünü aşan ve kendiliğinden oluşan bu soru kalbe yöneltilirse, o zaman ruhun bu kendini bilmesindeki kavranılamaz olan anlaşmazlık bile görevini kutsamak için ne denli kabul edilmezse, o denli canlanan bir yüceltme olmalıdır.

İçimizde, onu yapmayı göze aldığımızda ona hayranlığımızın hiçbir zaman bitmeyeceği bir şey vardır, bu aynı zamanda insanlığı fikirde, insanlarda tecrübe malzemesi olarak görülmemesi gereken bir onura yücelten şey-

dir. Bizim, ahlaksal yasalara ve onların denetimine bağımlı, onlarla çelişen tüm yaşam güzelliklerinden fedakarlıklarla, aklımız yoluyla belirlenen canlılar olduğumuz üzerine şaşılmamalıdır. Ama ahlaka duyusal doğamızla büyük fedakarlıklar yapma gücümüzün olması, kolay ve açık olarak anladıklarımızı yapabilmemiz, içimizdeki doğa üstü olan insanın, duyusal insana üstün gelmesini sağlamak zorunda olmamız ve içimizdeki ahlaksal insanlığa sıkı sıkıya bağlı yeteneğimiz, en yüce hayranlığın bir kaynağıdır.

Düşünce ne denli sık ve sürekli bunlarla meşgul olursa, iki şey ruhu hep yeni ve artan hayranlık ve derin saygı ile doldururlar. Bunlar: Üstümüzdeki yıldızlı gök ve içimizdeki ahlaksal yasadır.

İkisini de karanlıklarla kaplanmış olarak, ya da coşku içinde, kendi bakış mesafemin dışında aramamalıyım ve onları önümde gördüğümü ve onlarla doğrudan doğruya kendi varoluş bilincimle bir bağ oluşturduğumu düşünmemeliyim. İlki, duyu dünyası dışında algıladığım yerden başlar ve içinde bulunduğum bağlantıyı, dünyalar içinde dünyaların ve sistemler üzerinde sistemlerin olduğu sonsuz büyüklüğe, başlangıçları ve sürüp gidişleri içeren periyodik hareketlerin sınırsız zamanlarına doğru genişletir. İkincisi, benim kendi görünmeyen yanımdan, yani kişiliğimden başlar ve beni, onunla kendimi rastlantısal değil, tersine genel ve gerekli bir bağlantı içinde gördüğüm hakiki sonsuzluğu olan bir dünyada gösterir. Sayısız dünyaların olduğunu savunan ilk görüş, kısa bir süre nasıl olduğu bilinmeyen, yaşama gücüyle donatıldık-

tan sonra kendisinden oluştuğu maddeyi evrende küçük bir nokta olan gezegene yeniden geri verme zorunluluğu taşıyan hayvansı bir yaratık olarak benim önemimi yok ediyor.

Buna karşın ikincisi, sonsuz bir biçimde değerini, içinde ahlaksal yasanın bana hayvanlıktan ve tüm duyu dünyasından bağımsız bir yaşam sunduğu, kişiliğim yoluyla yüceltiyor.

Gerektiği gibi bakmasını bildiğimizde, ruhumuzda büyük bir hayranlıkla bakmaktan kendimizi alamayacağımız bir şey vardır; bu, hayranlığın adil olduğu aynı zamanda ruhu yücelttiği, içimizdeki kökensel ahlaksal eğilimdir.

Herkes şimdiye kadar, ya kendisini can sıkıcı bir davranıştan çekip çıkaran ya da sevdiği ve değer verdiği bir arkadaşına yarar sağlayabilen, ama onun gözündeki değerini de yitirmemek için zararsız yalanlar söylemekten kaçınan onurlu bir adam bulmamış mıdır? Görevini doğru dürüst yapmasa bile onurlu bir adamı yapmaktan sakındığı yaşamının en büyük talihsizliklerinde, insanlığı onun kişiliğinde ve insanlığın kendi erdeminde koruyan ve yücelten, kendinden utanması ve kendini sınayışın içsel görüntüsünden çekinmesi için bir nedeni olmayan bilinç hala korur muydu? Bu avuntu büyük bir mutluluk değildir, mutluluğun en küçük zerresi bile değildir. Çünkü hiç kimse böylesi bir fırsatı, belki de bu koşullar altında bir yaşamı istemeyecektir. Ancak yine de o yaşar fakat

yaşamın kendi gözlerinde mahvolmasına katlanamaz. Bu içsel rahatlayış yaşamdan çok başka şeyler için gösterilen bir saygının etkisidir...

Her insan kendi aklında görev anlayışını bulur ve onda, onu itaatsizliğe iten eğilimler uyandığında, bu görevin tunçtan sesiyle ürperir. Sonuncu olanlar bir olup kendine karşı gizli kararlar alsalar da. O, aklını kullanmayı emreden yasaların yüceliğinin onların hepsine karşı tereddütsüz galip gelmek zorunda olduğuna ve bunun için istenç gücünün de yeteceğine inanmıştır.

Şimdi insanın kendisine sorduğu şeyi ben de ona soruyorum: Kendi dürtülerimin en içsel cazibelerini ve kendi doğamdan oluşan tüm dilekleri, bana yerine koymak için hiçbir kazanç sağlamayan ve aynı yasanın çiğnenmesinde de beni hiçbir kayıpla korkutmayan bir yasaya kurban etmemi sağlayan içimdeki o şey nedir? Evet, ne denli sert buyurursa ve bunun için ne denli az sunarsa, onu o denli yürekten yücelteceğimi mi? Bu soru, insanlıktaki arzuların büyüklüğü ve yüceliği üzerine şaşkınlık yoluyla, aynı zamanda onu örten sırrın anlaşılmazlığıyla tüm ruhu heyecanlandırır. İnsan, dikkatini ona doğrultmaya ve kendi içinde doğanın hiçbir gücüne baş eğmeyen bir güce hayran olmaya doyamaz.

Burada söz konusu olan şey, Arşimed'in gereksinim duyduğu ama bir türlü bulamadığı; aklın, kaldıracını dayayabileceği, ne günümüz ne de geleceğin dünyası yerine bütün doğanın karşı koymasına karşın kendi ilkeleriyle insansı istenci eyleme geçirmek için sarsılmaz ahlaksal

yasa yoluyla güvenilir bir kaynak olan içsel özgürlük düşüncesiyle bağlantısı olan sağlam bir destektir.

Görev! Sen ey, yaltaklanmanın beraberinde getirdiği, içinde sevimlilik namına bir şey taşımayan, tersine bizden boyun eğmemizi isteyen, istenci harekete geçirmek için doğal eğilimin ruhta yarattığı heyecan ve korkuyu körüklemek yerine, ruha kendiliğinden bir giriş bulan ve kendine karşı koymaya çalışsa da, bütün eğilimlerin önünde sustuğu istence karşı saygı duyan bir yasayı ortaya koyan yüce ve büyük isim: Senin soylu kökenin hangisi? Her türden akrabalığı gururla süsleyen, insanların kendilerine verebildikleri vazgeçilmez değerin koşulu olan, senin soylu kökeninin temeli nerede aranmalıdır?

Bu, insanın kendini aşmasından daha az bir şey değildir:...bu kişilikten başka bir şey değildir, bu tüm doğa mekanizmasından bağımsız ve özgür olmaktır.

Tanrının ruhu, ahlaksal yasalara itici güç veren şeydir, yani doğa yasalarına göre hiç de olası olmayan içsel ahlaksal bir yasadır. İçimizdeki tüm ahlaksal iyilikler Tanrı ruhunun etkisidir.

Yaratılma amacını Tanrı'nın şerefine bağlayanlar, galiba en iyi ifadeyi bulmuşlardır. Hiçbir şey Tanrı'yı dünyada en değerli şu şeylerden daha fazla yüceltemez; onun emirlerine dikkat göstermek, kendi yasasını kabul ettiren kutsal görevini takip etmek.

Kim erdem kavramlarını tecrübeden oluşturmak isterse, o erdemden zaman ve koşullara göre değişen, hiçbir kurala göre işe yaramayan belirsiz bir anlamsızlık yaratacaktır.

Şayet bazı kurumlar doğru zamanda doğru fikirler üretmiş olsalardı, o zaman hiçbir şey; boş, çelişen, yaşama şansı olmayan deneyimler elde etmeye yönelik sıradan bir ödevden daha zararlı ve felsefe karşıtı olmazdı .

İnsanın, erdemin saf düşüncesini içeren şeye karşı hiçbir zaman uygun davranmayacağı, bu fikirde aldatıcı bir şeyler olduğunu kanıtlamaz. Çünkü bu, yalnızca bu fikirle olası olan ahlaksal değer ya da değersizlik yargısıdır.

İnsanlık ülküsünü kendi ahlaksal mükemmelliği içinde taşıyan tüm yüceltmeler, zıt, insanların şimdi ve geçmişte ne oldukları ya da gelecekte ne olacaklarıyla ilgili örneklerle gerçekliklerinden hiçbir şey kaybetmezler.

Doğa için tecrübemiz, elimize kurallar verir ve bu hakikatin kaynağıdır. Ahlaksal yasalar için ise tecrübe ne yazık ki hayalin annesidir ve yapmamız gereken şeyler hakkındaki yasaları, yapılacak olanlardan ayırmak ya da onunla kısıtlamak oldukça alçakça bir şeydir.

Pratik insan sevgisi olan iyi niyetlilik, tüm insanların birbirlerine karşı görevidir. İnsanlar bunu bütünlüğün ahlaksal yasasına göre sevimli ya da sevimsiz bulabilirler: Başka insanları da kendin gibi sev.

Gücümüz elverdiğince diğer insanlara, ister sevilsin isterse sevilmesinler iyilik etmek bir görevdir ve bu görev, insan onları yakından tanıdığında, türümüzün ne yazık ki buna uygun olmadığı üzücü düşüncesini yakaladığımda ağırlığından hiçbir şey kaybetmez.

Fikirlerle, onun uygulanması arasında zorunlu olarak olması gereken çatlağın ne büyüklükte olacağını hiç kimse belirleyemez.

İstencin kutsallığı, zorunlu olarak ilk örneğe hizmet etmesi gerektiği, tüm ölümlü-akıllı varlıkların hakkı olan sonsuzluğa yaklaşmanın, biricik bir şey olduğu ve bu sebepten ötürü de kutsal olan salt ahlak yasasını devamlı ve doğru bir şekilde dikkatlere sunduğu bir fikirdir.

Belki de hiç gerçekleşmeyecek olmasına karşın, insanları olası en büyük mükemmelliğe daha da yakın kılmak için, bu yüksek değeri ilk örneğe dayandırma fikri tam olarak doğrudur.

Tek başına iyi bir iradeden başka dünyada hiçbir şey yoktur ki kayıtsız şartsız iyi olarak görülebilsin.

Akıl, şaka, yargı gücü ya da ruhun yetenekleri, ya da yaradılış özellikleri olarak karar, cesaret, azim, sebat kuşkusuz bazı durumlarda iyi ve arzuya değer olabilir, ama şayet bu doğa vergisi olan şeyleri kullanması gereken ve ona özgü yapısı bu yüzden karakter adını taşıyan istenç iyi olmazsa yukarıda sayılanların hepsi oldukça kötü ve zararlı da olabilirler.

Mutluluk becerilerinde de durum böyledir. Güç, zenginlik, şeref hatta sağlık ve büyük mutluluk adı altında refah ve kanaatkarlık, insanda cesareti ve bu yolla çoğunlukla iyi bir istencin yer almadığı kibri oluşturur. Kaderin özel bir uygunsuzluğu ya da şefkatsiz bir doğanın verimsiz donatılışıyla bu istenç, niyetini eyleme dökme gücünden yoksun ve en büyük çabalarında yine de ondan hiçbir şey alınmamış ve sadece iyi istenç arta kalsa bile: O tüm değeri kendi içinde olan bir mücevher gibi, kendisi için parlayacaktır.

Yararlılık ya da yararsızlık bu değere ne bir şey katar, ne de ondan bir şey eksiltir.

Görev kaynaklı bir edim, kendi ahlaksal değerini, bu yolla ulaşılabilecek bir amaçta değil, tersine davranışın kararlaştırıldığı kuralda bulur.

O halde bırakın yaşamımız, içinde saflıktan başka bir şeyin yer almadığı bir çocuk oyunu gibi görülsün.

Görevimi yaptığım zaman, ondan doğabilecek iyi ya da kötü sonuçları artık beni pek fazla ilgilendirmez.

Bir edimin ahlaksal değeri, bu edimden beklenen etkide gizli değildir...Çünkü bütün bu etkiler, durumdan hoşnutluk ya da yabancı türden mutlulukların arzu edilmesi başka vasıtalarla da gerçekleştirilebilir...

Belki de hiç kimse bildiği, değer verdiği bir görevi çıkar gözetmeksizin yapmış değildir; belki de hiç kimse büyük çabalara karşın bir yerlere ulaşamayacaktır. Ancak bu kimse, kendine uyguladığı ciddi sınavda, ruhsal temizliğe ulaşmak için, kendi içinde bir şeyler bulduğu sürece, bu ruhsal temizliğe sahip demektir; bu da onun görevini yapmış olması bakımından yeterlidir.

Yaşam dolu ve dostluk canlısı Alcest şöyle der: Eşimi seviyorum ve sayıyorum, çünkü o güzel, gönül okşayıcı ve akıllı biri. Pekiyi ama, hastalık yüzünden çirkinleşir, yaşlılıktan dolayı huysuz biri olur ya da ilk cezbediciliğini yitirdikten sonra, diğer sıradan insanlara benzeyip akıllı gözükmezse ne olacak? 'Neden' ortadan kalkarsa, eğilimi nasıl açıklayacağız? Bu durumun karşı-

sına, aşağıdakilerini düşünen, iyi yürekli ve mütevazı Adrastos'un yaklaşımını koyalım: "Bu kişiye sevgi doluyum ve ona saygı duyuyorum, çünkü o benim eşim". Bu düşünüş biçimi daha asil ve daha yücedir. Çünkü rastlantısal cazibe değişse bile, o yine hala onun eşidir. Burada soylu 'neden' varlığını hala korur, ancak fiziksel görünüme dayalı vefasızlığın boyunduruğu altına girmez.

Yüreğinden gelen gizli ses şunları söylerse ne olur: Acı çeken her insana yardım etmek zorundayım; bu kişinin arkadaşım, ya da aynı çevreden biri olması hiç de önemli değil, hatta onu, ileride yapılacak bir iyiliğe teşekkürle karşılık verme yetisine sahip biri olarak görmemin de bir önemi yok. Şimdi mantık yürütmenin ve sorulara takılıp kalmanın zamanı değil: Sonuçta o bir insan ve bir insanın başından geçen her şey, benim de başımdan geçebilir. Onun davranışı daha çok, insan doğasında var olan hayırseverliğin en yüce 'nedenine' dayanır ve bu davranış hem değişmezliği açısından ve hem de halk adına kullanılması bakımından, her türlü övgünün üstündedir.

Bir şey, kişinin istek ve arzularının amacına yönelik bir biçimde, kişinin kendi mutluluğu için yapıldıysa, bu açıkça ahlaksal ilkelere ters düşen bir durumdur.

Birey, kendi içinde, doyuma ulaşmayı mutluluk adı altında topladığı gereksinim ve eğilimlerinde, aklın ona saygıya değer olarak tanıttığı görevin yerine getirilmesi için konan kurallara karşı dirençli bir karşı güç bulur.

Erdeme götüren nedenleri, kötülüğe götüren nedenlerle aynı gruba sokmak, yalnızca kendi çıkarını gözetmek ve her iki grup arasındaki spesifik ayrımı tam anlamıyla yok etmek yoluyla, kendini mutlu etme ilkesi, ahlaksal olana zarar verir ve onun bütün yüceliğini ve dayanaklarını ayaklar altına alır.

En bayağı sözlerde bile hoş olan, iyi olandan ayrılır...Sağlığın değerlendirilmesinde bile bu ayrım saptanabilir. Sahip olan herkes için o, dolaysız biçimde hoştur. Ancak onun iyi olduğunu söyleyebilmek için, akıl yoluyla hedefe yöneltilmesi gereklidir.

Ahlaksal yasa, hiçbir zaman şart koşulamayan ve koşulmaması gereken eğilim nedeniyle değil, tersine görev anlayışı nedeniyle itaatkar olmayı ister.

Kendi mutluluğuna bağlı olarak ortaya çıkan her türden güdü, ahlaksal yasa karşısında bireyin ruhsal yapısını etkisi altına alan bir engeldir.

Erdemli olmak, sadece öbür dünya olduğu için mi, yoksa davranışlar özde iyi ve erdemli olduklarından dolayı, ileride ödüllendirilmeyecekleri için mi güzeldir?

Kendi öz yapısı içinde erdemi tanımak, anlamlı olanın katılımıyla oluşan, her türlü ödülün yapmacık süsünden ve kendini beğenmişlikten uzak duran ahlakı ortaya koymaktan başka bir şey değildir.

Yaşamın bizim için nasıl bir değeri olduğu, bu değer yalnızca faydalanılan bir şeye göre ölçüldüğünde, kolayca belirlenebilir. O zaman bu değer sıfırın altına düşer. Geriye, yaptıklarımızla yaşamımıza kattığımız değerden başka bir şey kalmaz.

Görevin ne olduğunu herkes kendiliğinden ortaya çıkarabilir; ancak gerçek ve devamlı çıkar sağlayan şey, bu çıkar bütün bir varlığı kapladığında geçilmez karanlığa bürünür ve pratik kuralları, becerikli istisnalar yoluyla katlanılabilir bir biçimde yaşamın gayesine uygun hale getirmek için, büyük bir akıllılığa gereksinim vardır.

O büyük mutluluk kavramının böylesine belirsiz bir kavram olması, her insan ona erişmek istese de, onun kesin ve kendisiyle uyumlu bir şekilde, aslında ne dilediğini ve istediğini hiçbir zaman söylememesi, bir şanssızlıktır...

Zenginlik istiyorsa, bir yığın sıkıntıdan, hasetten ve tuzaktan ne kadar kaçabilecek! Bilgi ve anlayış istiyorsa, belki de bu, kendilerini onun için gizleyen ve artık kendilerinden kaçınılamayan kötülükleri bir o kadar korkunç göstermek, ya da ona yeterince bir şeyler yaratan arzularına daha çok zorunluluk yüklemek için, bir o kadar keskin bir göz olabilir. Uzun bir yaşam istediğinde de, kim bu uzun yaşamın kendisi için uzun bir çile olmayacağını garanti edebilir? En azından sağlık istiyorsa, bedensel rahatsızlıklar ölçüsüz zevklere ne kadar engel oldu ki! Kısaca o, bunun için her şeyi bilmek gerekli olabileceğinden, onu gerçekten mutlu edebilecek herhangi bir ilkeyi tam bir inançla belirleyecek durumda değildir. İnsan mutlu olmak için belli ilkelerden hareket edemez, tersine deneyimin ortalama olarak mutluluğu en çok geliştirdiğini belirttiği örneğin diyet, tutumluluk, kibarlık, alçak gönüllülük gibi empirik öğütlere göre hareket etmelidir.

Her bir insan bu dünyada, kendi kaderini kendi çizer. Kazanabileceği beceriler, gelecekte çok şey beklediği şeref ve huzur, evlilik yaşantısındaki sağlam temelli büyük mutluluklar ve bir dizi eğlence ya da etkinlik, akıllıca resmettiği ve birbiri ardı sıra canlı bir şekilde hayalinde canlandırdığı sihirli fenerin ışıklarını söndürürler. Bu gölge oyununu kapatan ölüm, kendisini sadece karanlık uzaklarda gösterir ve güzel yerlerin üzerinde yayılan bir ışık yoluyla karartılır ve tanınmaz hale getirilir. Bu hayaller esnasında, gerçek kaderimiz bizleri çok farklı yollara

götürür. Hissemize düşen kader, kendimize söz verdiğimiz şeylerle çok az benzerlik arzederler; attığımız her adımda kendimizi beklentilerimizle hayal kırıklığına uğramış olarak buluruz; bu esnada hayal kendi görevini yapar ve yeni planlar ileri sürmekten yorulmaz, ta ki hala uzaklarda bir yerde olduğu sanılan ölüm, ansızın tüm bu oyuna bir son verene kadar.

İnsan iyi olmalı ve gerisini beklemeli.

Düşünen insan, tahriklere kapılmadan kötü alışkanlıkları yenmişse ve çoğu zaman yıpratıcı olan görevini yapmış olmanın bilincindeyse, kendini erdemin tek kazanç olduğu, büyük mutluluk olarak adlandırılabilecek, huzur ve rahatlığın yer aldığı bir konumda bulur.

Saf ahlaksal kararlarda içsel özgürlük meydana çıkarıldığında kalp, her zaman gizlice bastırdığı, bir yükten kurtulur ve rahatlar.

Büyük bir amacı hedefleyen ileriye yönelik planlı etkinliklerle zamanın doldurulması, yaşamı mutlu kılmak ve bununla yaşamdan doygunluk elde etmek için tek emin araçtır.

İnsan, daha iyi bir insan olmadığı müddetçe, mutlu olmayı umamaz.

Mutlu olmak için seni değerli kılacak şeyler yap.

Ahlaksal olarak iyi düşünceyle aşılanmamış bütün iyilikler, görüntüden ve pırıldayan yoksulluktan başka bir şey değildir.

Kalbin mutluluğu, insanın kendi içinde suçlayacak bir şey bulamamasından kaynaklanır.

İnsanın ilk endişesi, nasıl mutlu olacağı değil, tersine büyük mutluluğa nasıl layık olacağıdır.

Erdemin gerçek kazancı, ruhun içsel huzurudur.

Saf ahlaksal yasayla yaşamın o kadar çok güzelliği ve hoşluğu birbirine öyle bağlanıyor ki, sadece bu sebepten dolayı tek başına, akıllı ve yaşamın en büyük eksikliği üzerine düşünen bir Epikürcünün en zeki seçimi kendini ahlaksal güzel bir davranış olarak açıklayabilir. Yaşamın tadına varmaya yönelik bu olayı, en üst derecede bir hareket gerekçesiyle ilintilendirmek tavsiyeye değer

gibi görünüyor, ama yalnızca kötü alışkanlıklarla göz boyamayı ortadan kaldırmayan çekici şeyleri dengede tutmak için, yoksa, onları harekete geçirecek gücü vermek için değil. Çünkü bu ahlaksal düşünceyi kendi kaynağında kirletmek gibi bir şey olurdu.

Örneğin bir çocuk yalan söylediğinde onu hemen cezalandırmamalıdır, tersine ona küçümseyici davranıp, gelecekte ona hiç kimsenin inanmayacağını söylemek gerekir. Ama çocuk kötü bir şey yaptığında cezalandırılır, iyi şeyler yaptığında ödüllendirilirse, iyi olmak için iyi şeyler yapar. İşlerin pek de öyle yürümediği, iyi bir şeyler yaptığında ödül, kötü şeyler yaptığında da ceza almadığı bir çevrede yaşadığında: Bu çocuktan, bu dünyada işlerini yoluna koyan, duruma göre hareket eden bir kişi ortaya çıkar.

Erdemin oluşturulmasındaki teknik vasıta, öğretmenin kendinde iyi, başkalarında ise uyarıcı örnek olmasıdır.

Bir başka insanla değil, tersine insanlık fikriyle, yani yasayla karşılaştırma, öğretmenin eğitiminin hiç bir zaman yok olmayan doğru ölçeğini eline vermelidir.

Erdem –bu, görevini tam olarak yapmak için sağlam bir şekilde temellendirilmiş düşüncedir- sonuç itibarıyla doğanın ve sanatın dünyada yaptığı her şeyden daha çok iyilik eder. Ve insanlığın o muhteşem imgesi, tek başına görev söz konusu olduğunda kendini ölçülü bir mesafede tutan güzelliğe eşlik etmeye izin vermez. Erdemin, giriş bulduğunda dünyanın her yerine yaydığı güzel ve başarılı sonuçlara bakılacak olunduğunda, o zaman ahlaksal olarak düzenlenmiş akıl duyusallığı da oyuna çeker. Yalnız alt edilmiş canavarlardan sonra Herkül, Musaget* olur.

Erdem kültürü Stoacıların özdeyişine sahiptir: Hayatın rastlantısal kötülüklerine katlanmaya ve aynı şekilde hayatın yüzeysel eğlencelerine dalmamaya kendini alıştır. İnsanın kendisini ahlaksal açıdan sağlıklı tutması için, bu bir tür perhiz sanatıdır. Sağlık ise olumsuz bir esenliktir, tek başına hissedilmez. Buna hayatın güzel zevklerinin farkına varan ve salt ahlaksal olan bir şeyler eklenmelidir. Bu erdemli Epiküros'un fikrinde her zaman mutlu olan kalptir.

Bizler, tüm akıllardan daha yüksekte olan ve bu sebeple, ona sahip olmanın kazanç değil lütuf olduğu bir kaynağın tanrılığını delillendirse de, içimizdeki ahlaksal eğilimlerin geliştirilmesinde kendimiz çalışmalıyız.

* Musaget: Apollon'un lakabıdır, "Musa'ların Yöneticisi' anlamına gelir. (ç.n.)

İnsanın bir şeyi görev bildiğinde, bu görevin kendisinin düşünülmesinden başka hiçbir itici güce gereksinimi olmayan yasal değil ama ahlaksal olarak iyi, Tanrı'yı hoşnut edici biri olması, yavaş yavaş gerçekleşecek bir düzeltmeyle değil, tersine insanın düşüncesinde bir devrim yoluyla oluşturulmalıdır; ve o yalnızca bir tür yeniden doğuşla, kalbin yeniden yaratılması ve değiştirilmesi yoluyla yeni bir insan olabilir.

Aşamalı biçimde iyi bir insan olmayı istemek, boş bir çabadır.

Kendi düşünce biçiminde bir karakterin bilincinde olan insan, onu doğadan almaz, tersine onu her zaman elde etmeye çalışmak zorundadır. Eğitim, örnek alma ve öğretim, temel yasalardaki bu katılığı ve ısrarı parça parça olarak değil, tersine aynı anda, içgüdünün yalpalayan durumlarında bıkkınlık üzerine birden gerçekleşen bir sinirlenme ile meydana getirirler.

Bu devrimi otuzlu yaşlarından önce denemiş olanlar belki çok az sayıda kalacaktır ve daha azı da bunları kırkından önce sağlam bir biçimde kurmuş olanlardır.

Erdemin kazanılmak zorunda olunduğu ve doğuştan gelmediği aynı kavramın içeriğinde gizlidir. Çünkü insanın ahlaksal gücü, şayet o karşı karşıya gelen güçlü eğilimlerce gerçekleştirilen kavgada, niyetin gücüyle ortaya

çıkarılmasaydı, bu erdem olmazdı. Erdem aklın ürünüdür.

Erdem, hiçbir zaman alışkanlık haline gelmemesi gereken, tersine her zaman yeni ve aslında düşünce biçiminin sonucu olması gereken kendi görevini yerine getirme de ahlaksal güçtür.

Doğa, insanın kendi hayvansı varoluşunun mekanik düzenlenişini aşan her şeyi, büsbütün kendi içinden çıkarmasını ve insanın içgüdülerinden bağımsız olarak, kendi aklıyla yarattığı şeylerden başka herhangi bir mutluluğa ya da mükemmelliğe ulaşmamasını istemiştir.

Buradan, insanın ahlaksal şekillenmesinin törelerin iyileştirilmesinden değil, tersine düşünce biçiminin değiştirilmesinden ve bir karakter oluşturulmasından başlaması gerektiği sonucu çıkar.

Bir karakter, aslında (ahlak bakımından yaşayış tarzının) içsel ilkelerinin mutlak birliğidir.

Bu, doğanın insana ne kattığı ile değil, insanın kendi kendine ne yaptığı ile ilgilidir.

Çünkü ilki yaradılışa aittir ancak sonuncusu bireyin kendine özgü bir şahsiyeti olduğunu gösterir.

Diğer tüm iyi ve faydalı niteliklerin bir değeri vardır ve onlar da aynı şekilde faydalı olanlarla değiş-tokuş yapılırlar. Yeteneğin bir pazarlama değeri vardır, çünkü arazi ya da çiftlik sahibi bu türde bir insana her zaman ihtiyaç duyar: Yaradılış bir değer taşır, insan onlarla iyi sohbet edebilir, o iyi bir yoldaştır; ama karakterin içsel bir değeri vardır ve tüm değerlerden daha üstündür.

İnsan, bir şeyin doğru ya da yanlış, göreve uygun ya da aykırı yapılmasında bir sakıncanın olup olmadığından büsbütün emin olmalıdır. İnsan, ahlaksal konularda emin olmadığı şeyleri yapmaya kalkışmamalıdır, yasaya karşı gelme tehlikesiyle hüküm vermemelidir.

İlkeler, kavramlar üzerine bina edilmelidirler. Tüm diğer ilkelerde kişiye ahlaksal bir değer yüklemeyen, hatta ona bir kez olsun kendine olan güveni sunmayan geçici hevesler ortaya çıkarırlar.

İçgüdülerine göre değil de, tersine iradesine göre davrandığından emin olduğumuz ilkleri olan bir adam, bir karaktere sahiptir.

Tutkular, akıl için zararlı şeylerdir.

Bir insanın sahip olduğu alışkanlıklar ne kadar fazlaysa, o insan o kadar az özgür ve bağımsızdır.

Doğruluk bir karakterin ayırıcı ve en önemli özelliğidir. Yalan söyleyen bir kişinin şahsiyeti yoktur.

Yalan, kendi insanlık bilincinin atılması ve aynı zamanda yok edilmesidir. Bir başkasına söylediği şeye kendisi de inanmayan bir insan, bir eşyadan bile daha az bir değere sahiptir.

İnsanın kendine karşı görevinin aksaması, doğruluğun zıttı olan yalandır.

Gerçi haklı olduğumu sandığım kararda yanılmış olabilirim; ama bilinçte haklı olduğum hususunda –ya da bunu ileri sürdüğüm zaman- kesinlikle yanılmış olamam.

İnanç ya da inançsızlıkta bilinçli olma konusunda gösterilen titizlikte, doğruluğun temeli olan biçimsel vicdan temizliği vardır.

Namussuzluk salt vicdan eksikliğidir, bu, kendi içsel yargıcı önünde imanını gösterme temizliğindeki eksiklik demektir.

Bir insanın düşündüğü şeylerin hepsi doğru olmayabilir; ama söylediği her şeyde doğru olmalıdır.

Açık fikirleri bile birbirlerine karşı çarpıtarak açıklayan, onları saklayan anlayış için sakıncalı olan şey nedir? Kendi iddialarımıza karşı hissettiğimiz kuşku mu, ya da apaçıklıkla ilgili bir görüş vermede bizleri bile memnun etmeyen bir delilin dayandığı temel mi? Akılsal gerekçelerin tartışılmasında her şeyin doğru bir şekilde yürümesi gerektiği, insanın en az isteyebildiği şeydir.

Birisi kendine ya da bir başkasına söylediği şeyin doğru olduğunu her zaman garanti edemez. –Ama inancının ya da itiraflarının samimi olduğunu garanti eder, çünkü bunlarda doğrudan doğruya bir bilince sahiptir.

Yalan söylemek insanı genel aşağılama nesnesi yapar ve bu yalan onda, herkesin kendince sahip olması gerektiği saygıyı ve doğruluğu çalmak için bir araçtır.

Yalan, insan doğasında yer alan asıl kötü kusurdur.
Doğruluğu her insandan istemeliyiz.

Her görevin çiğnenmesinde kendimize dikkat edersek, o zaman gerçekten de bu ilkenin evrensel bir yasa olmasını istemediğimizi görürüz. Ancak özgürlüğümüzü kendimize saklamak ya da sadece bir defalığına eğilimlerimiz lehine bir istisna oluşturmak için, aynı şeyin karşıtının daha çok evrensel bir yasa olarak kalması gerekir.

Gerçi yalan söyleyebilirim ama yalan üzerine evrensel bir yasayı asla istemem; çünkü böyle bir yasaya göre yararsız bir şey olduğundan dolayı, söz verme gibi bir şey de olmazdı.

Kim adalet ve çıkar arasındaki seçimde hala kararsızsa, kim doğru bir davranışı çıkar olarak hesap ediyorsa, dürüst birisi değildir.

Bir insan hakkında "Onun bir şahsiyeti var!" diyebilmek, onun çokça yüceltilmesi demektir.

Şahsiyeti ilgilendiren temel ilkeleri olumsuz olarak sunduğumuzda, en iyisini yapmış oluruz. Bunlar: Kasıtlı olarak yalan söylememek, yalanlayışın hakaretini üzerimize çekmemek için ölçülü konuşmak.

Gözler önünde iyi niyetler taşıyor gözüküp, kişilerin arkasından kötü niyetler besleyen, iki yüzlü birisi olmamak.

Verdiği sözü tutmazlık etmemek; bunun içinde, bozulmuş bir arkadaşlığın anısına saygı göstermek ve diğerlerinin önceki samimiyetini ve dürüstlüğünü sonradan kötüye kullanmamak da yer alır.

Kötü düşünen insanlarla bir zevk ortamında sıkı fıkı olmamak ve bu çevreyi sadece çıkar ilişkisine indirgememek.

Kendini diğerlerinin yavan ve şeytansı yargılarından oluşan iftiralarına yöneltmemek; çünkü bunun aksi, aynen modaya karşı olma korkusunu azaltmak, biraz nüfuza sahip olduğunda da emrini en azından ahlaksallık üzerine yaymamak gibi bir zayıflık meydana getirir.

Karakterin birliğinde insanın mükemmelliği oluşur.

Bir hayvan içgüdüsü sayesinde her şeydir, yabancı bir akıl onun için her şeyi sağlamıştır. İnsanın ise, kendi aklına ihtiyacı vardır. İçgüdüsü yoktur ve kendi davranışlarının planını kendisi yapmak zorundadır.

Temel ilkeler zaman zaman yanlış ve hatalı olabilmelerine karşın, sağlam ilkelere göre hareket etmek için istencin formel biçimi, -sivrisinek sürüsünde olduğu gibi bir buraya bir oraya sıçramadan-; kendisinde bir takım kıymete değer ve hayret uyandıran şeyler bulundurur.

İyinin diğerlerindeki yansıması bile bizler için değer taşımalıdır: Çünkü belki de kazanılmaksızın elde edilen bir saygıya eriştiren bu aldatmadan tam bir ciddiyet ortaya çıkabilir.

Yüreklilik salt bir yaradılış özelliğidir. Buna karşın cesaret ise ilkelere dayanır ve bir erdemdir. Akıl kararlı kişiye, doğanın zaman zaman ondan esirgediği gücü verir.

Kanuna aykırı düşünceler topluluğu olarak kötü huylar, insanların savaşmaları gereken canavarlardır: O yüzden bu ahlaksal güç, yiğitlik olarak insanın büyük ve tek gerçek savaş onurunu oluşturur. İnsanın varoluşunun son ereğini dünyada kendinin kıldığı için, bu aynı zamanda asıl bilgelik olarak da adlandırılır.

Onun mülkiyetinde insan tek başına hürdür, sağlıklıdır, zengindir, bir kral gibidir, kendisine sahip olduğundan ve erdemli olanın erdemini yitiremediğinden dolayı, ne rastlantı ve ne de kader tarafından zarara uğratılabilir.

Bizler sanat ve bilim yoluyla yüksek derecede geliştik. Toplumsal beğeni ve namusluluk için fazlaca çalışarak uygarlaştık. Ama kendimizi ahlaklanmış olarak görmek için, bunda hala eksik olan çok şey var.

Bir arada yaşayan insanlar arasındaki barış, doğal bir hal değildir. Bu kurulmalıdır.

Karşılıklı ilişkilerinde insanlar için en büyük tehlike; diğerine haksızlık yapmaktır.

Hiçbir zaman bir şey, haksızlıktan daha fazla insanı kızdıramaz; katlandığımız diğer tüm kötülükler, bunun yanında hiçtirler.

İyilik yapmak görevdir. Kim bunu sıkça yerine getirirse ve iyi niyetinde başarılı olursa, iyilikte öyle bir noktaya varır ki, iyilik yapan, kime iyilik yaptıysa, onu gerçekten de sevmeye başlar. "Komşunu kendin kadar seveceksin!" demek "İlkin seveceksin, bu sevgi aracılığıyla daha sonra iyilik yapacaksın!" demek değildir, tersine "Komşuna iyilik yap ve bu iyilik, içinde insan sevgisi uyandıracak!" demektir.

Burada şöyle bir buyruk olasılığı "Tanrı'yı her şeyden daha çok, komşunu da kendin kadar sev!" gibi bir buyrukla iyi uyuşur. Çünkü bir buyruk olarak sevgiyi emreden bir yasaya saygıyı talep ediyor ve insanın bunu kendisine ilke yapmasını keyfi bir seçime bırakmıyor...Bu anlamda Tanrı'yı sevmek demek onun emirlerini severek yapmak demektir, komşuyu sevmek demek

ona karşı tüm görevlerimizi severek yerine getirmek demektir...

Akıllı bir canlının, tüm ahlaksal yasaları büsbütün severek uygulanması söz konusu olsaydı, o zaman bu şu anlama gelecekti: Onda, onu diğerlerinden kopmaya iten arzunun bir kez olsun herhangi bir belirtisi bile bulunmaz, çünkü böylesi bir şeyi aşmak her zaman fedakarlıklar ve kendini zorlamayı gerektirir, bunlar, insanın severek yapmadığı şeylere karşı içsel zorlamalardır.

Sonlu varlıkların ahlaksal mükemmelliklerinin en yüksek, insanlar için hiçbir zaman tam olarak erişilemeyecek hedefi, yasa sevgisidir.

Sevgi, aklın yasa yoluyla emrettiği şeye karşı insan doğasının eksikliğini tamamlamak için, gerekli bir parçadır.

KENDİ GERÇEKLEŞTİRMEN

Tanrı'nın varlığını, ahlaksal yasaları kabul eden birine kanıtlamamak gerekir.

Ölümle her şeyin son bulduğu ve ona olan yüce inancın geleceğe yönelik umuda dönüşmediği düşüncesine katlanabilen dürüst bir ruh hiçbir zaman yaşamamıştır.

İnsanlar hak ve haksızlık üzerine kafa yormaya başladıklarında, bir insanın yaşamının sonuna kadar erdemli davranışları yüzünden mutluluğa ulaşamadığı ya da işlediği suçlar için bir cezaya çarptırılmadığı zaman doğru ya da yanlış, ince ya da kaba davranıp davranmadığının, sonuçta hiçbir öneminin olmayacağı hususunda yargı, kaçınılmaz olarak hazır bulunmak durumundaydı. Onlar sanki kendi içlerinde bu işin farklı yürümesi gerektiğini söyleyen bir sesin farkına varırlar.

İyi eğitilmiş bir ruh, Tanrı'ya kolayca inanır ve gelecekle ilgili ikna edilebilir, ama kötü bir ruha yapacak hiçbir şey yoktur. Kalbinin katılığı onu sadece spekülasyonlara düşkün kılar, gerçi bir Tanrı'dan korkar, ama ona asla inanmaz.

Kendilerini bir dereceye kadar kavrayabildiğimiz parçalarda yazgının yollarını bilgece ve hayranlığa değer buluyoruz, başaramadığımız yerlerde, onlar daha da fazla mı olmalı?

Aklın, büyük mutluluğu insanların gösterdikleri yararlılıklara ve suçlara göre dağıtan, tüm doğaya hükmeden ve dünyayı en yüce bilgelikle yöneten böylesi bir gücü gerçek olarak kabul etmek için, yani, Tanrı'ya inanmak için, kendince nedenleri var mı?

Evet, çünkü bizler, kendileri hakkında yargıda bulunabileceğimiz doğanın oluşturduğu her yapıtta, onu kendimize yaratıcının ifade edilemez büyüklükte bir sanat yapıtı olarak açıklamaktan başka bir yol bulamadığımız, çokça yaygın ve derin bir bilgelik görürüz. Daha sonra bundan, ahlaksal düzeni ilgilendiren, içinde dünyanın en büyük süslerinin olduğu, daha bilge bir yönetim sözünün gerekçelerine sahip oluruz; yani, görevimizin çiğnenmesi yoluyla oluşan kendimizi büyük bir mutluluğa layık görmediğimiz zaman onlara katılmayı da umut edebiliriz.

İnsan güzel bir doğa tarafından çepeçevre sarıldığında, içinde, bunun için birilerine teşekkür etme ihtiyacını duyar.

Kendi küllerinden yeniden güçlenmiş bir şekilde çıkmak için kendisini yakan doğanın zümrüdüankasını zaman ve mekanın tüm sonsuzlukları boyunca takip etti-

ğimizde, onun çöktüğü ve yaşlandığı için çevrede, yaradılışın öbür sınırında, daha henüz oluşmamış ham maddenin alanında, sonsuzluğun tüm mekanlarını mucizesiyle doldurmak için tanrısal ilham planının yayılmasına yönelik ve uygun adımlarla, nasıl da ilerlediği görüldüğünde, tüm bunları etraflıca düşünen ruh derin bir hayrete düşer; ama bu büyük nesneden memnun olmaz bir halde, aklı, büyüklüğü tüm doğanın üzerini kaplayan ışığın kaynağı olan bu varlığı yakından tanımayı ister.

Tüm bu değişiklikleri hala yaşaması gerektiğini gözlemlediğinde, ruh, derin saygının hiçbir türüyle kendi özünü bile görmemelidir...

Doğa üstü olana kuramsal anlamda bir inanış yoktur.

Pratik anlamda ise, doğa üstü olana inanç tek başına olası değildir, tersine bu ikisi ayrılmaz bir şekilde birbiriyle bağlanmışlardır. Çünkü, bir yaratıcının etki eden gücü olmadan, sadece benim gücümle uygulanamaz bir amacı emreden içimdeki ahlaklılığın bütünü açık bir gerçek ve otoriteyle verilmiştir.

Kendisini, Tanrı'nın olmadığına ve öldükten sonra bir yaşamın da olmayacağına inandırmış dürüst bir adam düşünelim; kendi içsel yönlenimlerini, etkin bir şekilde yücelttiği ahlaksal yasa yoluyla nasıl belirleyecek? Çabası sınırlıdır ve doğadan gerçi ara sıra rastlantısal bir başarı bekleyebilir, ama yapmaya kendisini itilmiş hissettiği amaç için yasal bir uyuşma hiçbir zaman bekleyemez. Her ne kadar kendisi konuşkan, barışsever ve iyiliksever

de olsa, aldatma, zor kullanma ve kıskançlık onun etrafını kuşatacak ve kendisinin dışında karşılaştığı namuslu olanlar itibarsız bir şekilde, buna pek dikkat etmeyen doğanın yardımıyla, tüm kendi değerlerinde mutlu olmak yerine eksikliğin, hastalıkların ve vakitsiz ölümün fenalıklarıyla yeryüzündeki diğer hayvanlara boyun eğecek ve hep de öyle kalacaklar. Ta ki geniş bir mezarın onları topluca yutmasına ve onları geldikleri maddenin amaçsız karmaşasının uçurumuna atmasına dek. – Bu hayırsever, ahlaksal yasalara uyarak göz önünde bulundurduğu ve bulundurmak zorunda olduğu amacı, gerçekleştirilemez olduğundan dolayı bırakmalı; ya da kendi içsel ahlaksal belirleniminin sesine sadık kalmak istiyorsa, o zaman ahlaksal bir dünya yaratıcısının, -bu Tanrı demektir- varlığını kabul etmelidir.

Eylemlerin ahlaksallığı doğa düzenine göre hiçbir zaman tam etkisini insanın bedensel yaşamında gösteremez. Gerçek niyetler, yararsız çabaların gizli nedenleri, insanın kendi üzerindeki zaferi, çoğu kez bedensel yaşamın başarısı için kaybolurlar.

Akıl, Tanrı katında geçerli olan, kendi adalet eksikliğimizin görünümünde bizleri tümden tesellisiz bırakmaz. Der ki; en azından sürekli bir yakınlaşma içinde yasalara bağlılıktan tam bir uygunluk sağlama yolunda elinden gelen her şeyi yapmak için kim, gücü yettiğinden daha fazla ciddi ve görevine sadık bir anlayış içinde davranır-

sa, o kişi gücü oranında olmayan şeyleri umabilir, çünkü bu eksiklik yüce bilgelik tarafından giderilecektir.

İnsanın haklı gösterilmesi için kendi eyleminin kendini katıca yönelten vicdanına yetişemediği yerde akıl, kendi zayıf adaletinin doğa üstü bir biçimde tamamlanmasını kabul etmeye yetkili olur.

Saf ahlaksal yasanın herkesi bir emirle sımsıkı bağladığını kabul edelim, o zaman namuslu olan şunları söyleyebilir: Ben, Tanrı'nın da, nihayetinde kendi ömrümün de sonsuz olmasını istiyorum, bu konuda ısrar ediyor ve bu inancımdan vazgeçmiyorum, çünkü bu, kendinden asla kopamayacağım ilgimin, akıl yürütmelere dikkat etmeden kararımı kaçınılmaz bir şekilde belirlediği ve elimde olan tek şeyimdir. Bunu yanıtlamak durumunda olmayı ne kadar az istiyorum.

Bir insanın ahlaksal düşünüşü ne denli büyükse, onun ahlaksal ilgiden almak ve varsaymak zorunda hissettiği her şeye olan inancı da, bir o denli kuvvetli ve canlı olacaktır.

İnsan istediği kadar bir şeye güç inanan biri olsun, yine de, başarıyı bilinen, insanlık olgunluğundan alınmış tüm araçlarla kesin bir biçimde tahmin etmenin olanaksız olduğu yerde şayet kendi son ereğinden tam olarak vaz-

geçmek istemiyorsa, doğanın seyriyle tanrısal bilgeliğin rekabetine inanmak zorundadır.

Tek başına son erek, pratik aklımızın salt bir kavramıdır ve hiçbir tecrübeden, doğanın kuramsal yargısı üzerine bir sonuç olarak çıkarılamaz. Pratik aklın haricinde bu kavramın kullanılması olası değildir.

Kuramsal saygıda yani içinde yaşadığımız dünyanın doğaüstü yanı üzerine aklın ilerlemesi olanaksızdır, ancak bu pratik saygıda mümkündür.

Mutlak emir ve bu mutlak emre dayalı biçimde tanrısal emir olarak oluşturulan her türden insani görevlerle ilgili bilgiler Tanrı varlığının pratik kanıtıdır.

Ahlaksal, pratik kanıt, ruhun sonsuza dek yaşayacağını söylemez, tersine namuslu birinin bunu kabul etmekten kaçınamayacağını söyler.

Bir Tanrı'ya ve öbür dünyaya inancım, ahlaksal inancımla öylesine örtüşür ki, ikincisini kaybetmemek için ne kadar az tehlikeye atılırsam, birincinin elimden zorla alınabileceğinden o kadar az korkarım.

Pratik aklın koşulsuz buyruğunda insanlara "Senin davranışlarının her türlü nesnenin son ereği ile örtüşmesini istiyorum!" diyen, tüm gücü kendinde bulunduran, aynı zamanda düşünülmüş ve bir şeyi zorla kabul etmeye ihtiyacı olmayan, yasa koyan tanrısal bir istencin ön koşulu olan bir şey var.

Ahlaksal kurallar ilkem olduğundan dolayı, kaçınılmaz bir şekilde Tanrı'nın varlığına ve gelecekteki bir yaşama inanacağım ve hiçbir şeyin bende bu inancın doğru olmadığı kuşkusunu yaratamayacağından eminim.

Özgürlük, tanrı, ölümsüzlük kavramları içinde, varlığı koşulsuz buyrukta yer aldığından dolayı, ortada yer alan, özgürlüğe yol gösterir. Kalan diğer ikisini yanında bulundurur.

Çünkü adil bir dağıtımı tek başına gerçekleştirecek olan tek varlık Tanrı'dır ve içinde akıllı dünya varlıkları üzerinde onların son ereğine uygun bir şekilde gerçekleşen eylemin yapıldığı durum, yaşamın kendi doğasına dayalı biçimde akıp gidişinin kabulü, ölümsüzlüktür.

Tanrı; herkesi sorumlu kılan bir varlık, özgürlük; doğanın tüm gücüne karşı görevlerini yerine getirdiğini savunmak için sarf edilen insan gücü, ölümsüzlük; mutluluğun ya da acının, ahlaksal değerleriyle ilişkilendirilerek insana paylaştırılacağı bir durum.

Ahlak zorunlu olarak, insanın da son ereği olabilen ve olması gereken, istenci dünyanın yaradılışının son ereği olan güç sahibi ahlaksal bir yasa koyucusunun fikri olarak gelişen dine götürür.

Tanrı'sız ve bizler için görülmeyen, ama umut ettiğimiz bir dünyasız, ahlaklılığın muhteşem fikirleri gerçi beğeni ve hayranlık nesnesidirler ama her akıllı varlık için, doğal ve gerekli olan tüm amacı yerine getirmedikleri için kararın ve uygulamanın itici güçleri değildirler.

Genel insanlık görevi olarak görülen, ahlaksal olan ve gücümüzü, görevimizi aşan noktada Tanrı'nın yapabileceği şeyleri kavramada dinin gerçek, kutsal sırrı devreye girmelidir.

Ahlaksal inanç adı altında, tanrısal yardıma mutlak güveni anlıyorum.

Her şeyi bilen, her şeye gücü yeten, tüm ahlaksal iyi olanı isteyen ve tüm dünya varlıklarına yakın bir şekilde duran bir varlık fikri, Tanrı fikridir.

Tanrı kavramı, beni aşan ve sorumluluk yükleyen bir varlık kavramıdır.

Dünyanın yaratıcısı ile ilgili sağlam temellere dayandırılmış bir fikirden, içimizde yer alan ahlaksal yasaların yaratıcısı olarak, tüm görevlerimiz için ahlaksal bir yasa koyucuyla ilgili pratik bir fikir oluşur. Bu fikir insanlara yepyeni bir dünya sunar. Kendisini duyu ve akıl dünyasındansa başka bir dünya için yaradılmış hisseder, ahlaksal bir dünya, yani Tanrı'nın dünyası için. Kendi görevlerini Tanrısal buyruklar olarak görür ve içinde yeni bir bilgi, yeni bir duygu ortaya çıkar, o da dindir...

Bizim yaptıklarımızdan Tanrı'nın bir kazancı yoktur, ancak ona karşı görevlerimiz vardır. Bu, umutların yok sayılması değil, tersine alçak gönüllülüğün bir nedenidir.

Görünürdeki inkara rağmen yüce hükümdar herkese kendisine düşen payı bilge ellerle dağıtır. Bu dünyadaki kaderimizin sonunu bilinmez bir karanlığa gizler, bizleri dürtülerle oyalar, umutla avutur ve geleceğin bilinmemesi yoluyla niyetler ve tasarılar hususunda gayretli kılar. Bu gözlemler altında bilge, dikkati özellikle öbür dünyadaki büyük kadere yönlendirir.

Hangi insan kendisini tanır, kim diğerlerini tamamıyla tanır, kim, dünyanın yaratıcısının her şeyi gören gözleri önünde bir insanın kendi içsel-ahlaksal değerlerine göre, diğer birinden üstünlüğe sahip olup olmadığına karar verebilir diyorum?

Ahlaksal dine -şimdiye kadar yaşayan ve kamuya mal olan dinler arasında yalnızca Hıristiyanlık- göre, herkesin kendi gücü oranında, daha iyi bir insan olmak için elinden gelenin en iyisini yapması gerektiği ve sadece kendine doğuştan verilen değeri değerlendirdiğinde ve daha iyi bir insan olmak için bu asli yeteneğini iyiye kullandığında, kendi gücünde olmayan bir şeyin, yüce Tanrı'nın katkısıyla tamamlanacağını ummasi bir ilkedir.

İsa öğretisinin asıl ve olağanüstü olan yanı şudur, onun tüm dinleri, inanç alanında bütün güçle dürüst olmak için kullanması, Tanrı'nın, gücümüzde yer almayan diğer iyilikleri kendi gücüyle dolduracağına olan mutlak güven anlamına gelir.

Bu inanç öğretisi tüm haksızlıkları yasaklar, bunu Tanrı'nın nasıl yaptığı biçimini bilmek istemeyi de ve o insanların her zaman eğilimli oldukları sonsuz dini kuruntulardan, şayet biz, kendi davranışlarımızla ona karşı rezilliklerde bulunmazsak, hangi biçimde olursa olsun bu iyinin bizlerin payına düşeceği genel ve belirsiz bir güvenden başka bir şey bırakmaz geride.

Bir yasa koyucu ve yargıç yoluyla üzerimizde baskı kurduğu sürece din içimizdeki yasadır.

Din, tanrısal buyruk olarak, tüm görevlerimizin bilinmesidir.

Bir insanın din olmadan yaşamında mutlu olması olanaklı değildir.

Tanrı'yı tüm yaptıklarımızda ve yapmadıklarımızda hoşnut etmek için içten bir arzu; işte bu tüm eylemlerimizi yönlendiren inanış olmalı. Onu, Tanrı'ya karşı bir görevmiş gibi görüp kararlılıkla sürdürmek, "aralıksız" bir şekilde içimizde yer eden ve yer etmek zorunda olan ibadetin ruhudur.

Dinde her şey gelip eyleme dayanır.

Çoğu insanın dinsel bilgisi vardır ama din inancı yoktur.

İnançsızlık, ahlaksal yasalardan tüm gücü hatta zamanla hepsinden tüm otoriteyi çekip alan ve onları hür düşünceye, yani artık hiçbir görevi tanımamaya yönlendiren insan ruhunun kötü bir durumdur.

En azından bu yolda iyi insan olmak için çaba sarfetmiyorsanız, o halde hiçbir zaman kendimizden içten inanan insanlar olmayı sağlayamayacaksınız.

Şayet dünyadaki her şey erdemi ödüllendirip, kötü alışkanlığı cezalandırsaydı, ahlaksal değer yiter ve Tanrı inancına ulaşılmamış olurdu.

Tanrı'nın tüm gücü adaletin yanında yer alır.

İnsan çok farklı iki dünya için belirlenmiş olmalı, biri duyular ve akıl dünyası, yani bu dünya için, biri de tanımadığımız başka bir dünya olan ahlak dünyası için.

ONA bir aynaya bakar gibi bakıyoruz: Hiçbir zaman yüz yüze değil.

GÜZELLİK VE SANAT

Güzel sanatlar için hayal gücü, akıl, ruh ve zevk gereklidir.

İlk üç yetenek, ancak dördüncüsü ile bir birlik oluştururlar.

Zevkler tartışılmaz.

Zevk, bir şeyden çıkar ummadan beğenme ve beğenmemeye dayanan bir karar verme gücüdür.

İçinde en az ilginin biriktiği güzellik üzerine bir yargının çok yanlı olduğu ve saf bir zevk yargısı olmadığını herkes kabul etmeli. İnsan azami bir şekilde eşyanın varlığına karşı önyargılı olmamalıdır, tersine zevkler meselesinde yargı vereni oynamak için bu meseleye ilgisiz kalmalıdır.

Güzellik bir amacı düşünmeden kendinde algılandığı sürece, bir nesnenin amaca uygunluk biçimidir.

Güzellik, kavramsız gerekli bir beğeniş nesnesidir.

Bir şeyi güzel bulmak için, nesnenin nasıl bir şey olması gerektiğini sürekli bilmem gerekiyor, bu, onunla ilgili bir bilgiye sahip olmam demektir. Güzelliği bunda bulmaya ihtiyacım yok. Çiçekler, serbest çizimler, bir amaç taşımadan iç içe geçirilmiş çizgiler, ağaç dalları hiçbir anlam ifade etmezler, belli hiçbir kavrama bağlı kalmazlar ama yine de hoşa giderler.

Doğa ya da güzel sanatlarla ilgili genel olarak şu söylenebilir: Güzel, salt hükümlerde insanın hoşuna giden şeydir.

Temelde hiçbir amaç taşımayan duyuların her şeyi değiştiren serbest oyunları, sağlık duygusunu ortaya çıkardıkları için eğlendirirler.

Bizler aklın verdiği kararlarda nesnenin kendisinde bir beğenme duygusuna sahip olabilir ya da olmayabiliriz.

İkisinin de birbirinin hoşuna gittiği noktasında, güzel olan yüce olanla uyuşur.

Yüce olan sarsar, güzel olan cezbeder.

Yüce olanı tam anlamıyla büyük olarak adlandırıyoruz.

Sonsuzluk ama, tam anlamıyla büyüktür.

En azından kendilerini güzel sanat olarak göstermeleri gerektiği beklenen belirli ürünler hakkında, her ne kadar zevke ilişkin kusurlu bir şey bulunmasa da onların ruhsuz oldukları söylenir. Bir şiir oldukça sevimli ve zarif olabilir, ama ruhsuzdur. Bir öykü tam ve düzenlidir, ama ruhsuzdur. Törensel bir konuşma özenli ve aynı zamanda hoştur, ama ruhsuzdur. Bazı konuşmalar gönül eğlendiricidir, ama yine de ruhsuzdurlar; bir kadın için güzel, konuşkan ve terbiyeli olduğu söylenir, ama ruhsuzdur. Burada ruh denen şeyden anlaşılması gereken şey nedir?

Estetik anlamda ruh, huydaki canlı ilke demektir.

Şayet nesneleri salt kavramlara göre değerlendirecek olursak, o zaman güzelliğin tüm tasavvuru kaybolur. O zaman birilerinin bir şeyleri güzel olarak tanıması gerekliliğini ortaya koyan bir kural olamaz. Bir elbisenin, bir evin, bir çiçeğin güzel olup olmadığı hususunda insan hiçbir nedenle ya da ilkeyle kendi kararını, kendini kan-

dırma yoluyla verdirmez. Sanki kendi beğenisi bu algıdan kaynaklanıyormuşçasına insan, nesneyi kendi gözleriyle sorguya çekmek ister ve yine de nesneyi güzel olarak adlandırdığında, genel bir sese sahip olduğunu zanneder ve herkese katılmak için talepte bulunur.

Duygular için genel bir kural üzerinde hak iddia etmeye yetenekli tek şey sadece biçimdir.

En yüce biçimsel birlik, nesnelerin amaca uygun birliğidir.

İfadelerdeki kesin cesaret ve genel yasadan bazı sapmalar dehaya uyuyor, ama bu hiçbir zaman örnek almaya değer bir şey değildir.

Bir sanatsal ürünün yapmacık olması demek, sunduğu düşüncesinin ayrıksılık üzerine kurulması ve düşünceye dayandırılarak oluşturulmaması demektir.

İfadelerin güzelliği beni rahatsız etmeyene dek Rousseau'yu okumalıyım, ancak sonra işte onu akıl yoluyla kavrayabilirim.

Açıklığın araçları, gerçi parçalara ayırmada yardımcı oluyorlar, ama okuyucunun hızlı bir şekilde Bütün'ün her yanını görmesini engelleyerek ve tüm o açık renkleri ile buna bağlı olan sistemin organ yapısını gizleyip tanınmaz hale getirerek, çoğunlukla Bütün'ü dağıtıyorlar.

Ancak bir şeyi esaslı bir şekilde sunabilen biri, o şeyi popüler bir şekilde sunabilir.

Voltaire demişti ki, Tanrı yaşamın yığınla zorluklarına karşı dengeleyici olsun diye bizlere iki şey vermiştir: Umudu ve uykuyu. Gülmeyi de buna ekleyebilirdi.

Her şeyden önce, canlı, sarsıcı gülüşün uyandıracağı şey tezatlı bir şey olmalıdır. Gülme hiçlikte bir gergin bekleyişin ani dönüşümünden ortaya çıkan şiddetli bir heyecandır.

Temelde her felsefe düzyazıdır ve şimdi yeniden, 'şiirsel bir biçimde felsefe yapma' teklifi herhalde, bir tüccar için gelecekte satış defterlerini düzyazı biçiminde değil de, şiir biçiminde yazması olarak algılanır.

Tüm sanatlar içinde, nerdeyse kendi kökenini büsbütün dehaya borçlu olan ve en azami bir şekilde kurallarla ya da örneklerle yönetilmek istenen şiir sanatı, en üst dereceyi belirler.

Şiir sanatı, verilen bir kavramın sınırları içinde hayal gücünü özgür kılmak yoluyla ruhu geliştirir.

Şair, iyi konuşmacıların yerine getirdiği işlerde olduğu gibi işini boş zamanlarda yapmaz, tersine kendisi için ona yönelen, ona canlı ve güçlü imgelerin ve duyguların kendiliğinden geldiği içsel ruh halinin uygun zamanını yakalamak durumundadır.

İyi bir şiir, ruhun canlı kılınışının en gerekli aracıdır.

Şiir sanatından sonra sıraya, ruhun uyarılması ve kıpırdanışlar söz konusu ise, kendisi için sözlü dilden sonra gelen ve doğal olarak çok rahat bir şekilde birlik oluşturan müziği koyardım. Gerçi her ne kadar müzik çeşitli duyuşlarla kavramsız olarak konuşsa ve şiirde olduğu gibi düşünmek için geride hiçbir şey bırakmasa da, yine de türlü türlü yollarla ve geçici bile olsa, daha da içten bir şekilde ruhu hareketlendirir.

Ben olsam güzel sanatlar içinde resme öncülük verirdim: Kısmen bir resim sanatı olarak tüm diğer güzel sa-

natların temelinde resim olduğu, kısmen de sokulabildiği kadar fikir alanına sokulduğu ve düşünce alanını da bu sayede, diğerleri için mümkün olandan daha fazla genişlettiği için.

Güzel sanatların bir ürününde kişi, bunun doğa değil de sanat olduğunun bilincinde olmalı; ama yine de onun biçimin amaca uygunluğu istençli yasaların tüm baskılarından o denli özgür görünmeli ki, salt doğanın bir ürünü olduğu varsayılmalı. Gerçi aynı zamanda amaca uygun olmak zorunda olan bilgi gücümüzün oyunundaki özgürlük duygusuna, genelde tek başına kendini kavramlara bağlı kılmadan her şeye açık olan zevk dayanır. Doğa aynı zamanda sanata benzediğinde güzeldir ve sanat ancak, sanat olduğu ama yine de doğaya benzediği bilincinde olduğumuzda güzel olarak adlandırılabilir.

Doğa güzelliği güzel bir şeydir; sanatsal güzellik ise bir şeyin güzel biçimde sunumudur.

Deha, sanata kural kcyan bir yetenektir. Sanatçının doğuştan yaratıcı gücü olarak yetenek doğaya ait olduğundan, durum şöyle ifade edilebilir: Deha, doğanın sanata kural koyduğu, doğuştan verilmiş bir yetenektir.

Doğa güzelliğinin sanatsal güzelliğe üstünlüğü: Her ne kadar biri, diğerine biçimsel olarak üstün gelse de, yine de bu, tek başına doğa güzelliğinde dolaysız bir ilgi bulabilmek amacıyla ahlaksal duygularını geliştirmiş olan tüm insanların doğru ve sağlam düşünce biçimleri ile uyuşmaktadır.

Doğanın ya da sanatın güzel nesnelerini genelde temellerinde ahlaksal bir kararın yattığı izlenimini veren isimlerle adlandırırız. Binaları ya da ağaçları yüce ve görkemli olarak ya da doğa kesitlerini güzel ve huzurlu olarak, renkleri bile masum, sade, zarif olarak adlandırırız, çünkü ahlaksal yargılardan etkilenen ruhsal bir durumun bilincinden bir şeyler içeren duyuları canlandırırlar. Zevk, aynı şekilde duyuların uyarılmasından alışkanlık haline gelmiş ahlaksal ilgiye, çok güçlü bir sıçrayış olmaksızın geçiş yapmayı mümkün kılar.

Kalbi solgun, katı emirlere rağmen görevine karşı aldırışsız, kişiliğimizde insanlık onuruna saygıyı ve insan haklarını ve tüm sağlam ilkeleri geçersiz yapan romanlar ve ağlatı oyunları, bir kere, ne güzel olanla ne de duygu biçiminin yüceliği olarak görülebilecek şeylerle uyumlu değildirler.

Zevkin ilk ve en yüce örneği, herkesin kendi içinde oluşturması gereken bir salt fikirdir.

Güzel sanatlar, uzak ya da yakın bir biçimde tek başlarına bağımsız bir zevki beraberlerinde getiren ahlaksal fikirlerle bağlantıya geçirilmedikleri zaman, sadece kendisine hizmet ettiği müddetçe, onlara daha da fazla muhtaç olunan eğlenceye hizmet ederler. Doğa güzelliklerine gözlem yapmaya, onlar hakkında karar vermeye, onlara hayran olmaya daha önceden alışmışsa, doğa güzellikleri en yaralı şeyler olurlar.

Güzel ile iyi kavramları arasındaki fark önemsizdir.

Diyorum ki; Güzel, ahlaksal iyinin sembolüdür.

KADINLAR VE SEVGİ

Saygı olmadan gerçek sevgi olmaz.

Çok farklı övgü sözleri vardır: Zarif bir kadın, namuslu ve hoş bir kadın. Her biri de kolayca kazanılabilir, sunum ya da gösteriş için iyidir, evde ise bunlar hiçbir faydası olmayan zahmet ve çabalayışlar anlamına gelir. Sonuncusu, erkeğin büyük mutluluğunu bozar.

Kim seviyorsa, o koruyan kişi olarak kalabilir, kim aşık olmuşsa, o sevilen şeyin yanlışlarına karşı kaçınılmaz biçimde körleşir, her ne kadar sonucunu düğünden sekiz gün sonra yeniden gerçek yüzünü gösterecek olsa da.

Kur yapan bir insan, hem gerçek saygıda hem de zarif sevgide her zaman duygusuzdur. Rousseau'nun böyle cesurca söylediği ve kim bilir kaç kişinin de bunu söylemekten kaçındığı şeyi söylemek istiyorum; "Bir kadın hiçbir zaman büyük bir çocuktan daha fazla bir şey olmaz".

Kadınların dünya bilgeliği akıl yürütmek değil, tersine hissetmektir.

Sevgi hissetme işidir, isteme işi değildir ve istediğim ya da istemek zorunda olduğum için sevemem; bu halde sevme yükümlülüğü, anlamsızlıktır.

Erkek sevdiği zaman kıskanç olur, kadın ise sevmediği zaman bile kıskançtır, çünkü diğer kadınlardan kazanılan bu kadar çok sevgili, ona tapanların çevresinden eksilir.

Erkek, evliliğinde sadece eşinin eğilimlerini arzu eder, kadın ise tüm erkek eğilimlerini.

Erkeğin kendine has bir zevki vardır, kadın ise herkes için kendisini zevk nesnesi haline getirir.

Kadın isteksizdir, erkek istekli, kadının teslimiyeti bir lütuftur. Kadın soğuk, buna karşın erkek sevgide duygu dolu görünmek durumundadır. Kadının cazibesini tüm erkeklere gösterme arzusu, kendini beğendirme hevesidir; tüm kadınlara aşık olmuş gibi görünmek yalancılıktır.

Her ne kadar erkek kötü bir şekilde kadında düğümlenmiş ise de o kolayca keşfedilebilir, kadın ise sırrını kolay kolay açıklamaz.

Dişilik zayıflık anlamına gelir. İnsan bununla şaka yapar, budalalar bununla dalga geçerler; akıl sahipleri ise tam da bunların, erkekleri yönlendiren ve kendi amaçları için kullanan araçlar olduğunu çok iyi görürler.

Kadın, kendisini ilgilendirdiği sürece güzel olana karşı olağanüstü bir duyguya; soylu olana ise erkekte bulunduğu sürece sahiptir. Erkek ise kesin olarak kendi niteliklerinden sayılan soylu olana, kadında bulunduğu müddetçe de güzel olana karşı kararlı bir duyguya sahiptir. Bundan doğanın erkeği cinsel eğilimlerinden ötürü daha da soylu yapmayı, kadını da bu eğilimlerle daha da güzelleştirmeyi amaçladığı sonucu çıkar.

Okumuş kadınlara gelince onlar, her ne kadar durmuş ya da güneşe göre ayarlanmasa da, bir tanesine sahip oldukları görülebilsin diye, taşımaları gereken saatleri gibi kitaplara ihtiyaçları vardır.

Kadın evlilikle birlikte hürleşir, erkek ise evlilikle birlikte özgürlüğünü yitirir.

Erkeğin ekonomisi kazanmak, kadınınkisi ise biriktirmektir.

Saygı hiç kuşkusuz en başta gelmesi gereken şeydir, çünkü onsuz gerçek bir sevgi olmaz.

Evlilik yaşantısında birleşen çiftler, erkeğin aklı ve kadının zevki ile canlanan ve yönetilen tek bir ahlaksal kişilik oluşturmalılar...Böylesi bir ilişkide üstünlük kavgası aptalca bir şeydir ve nerede ortaya çıkarsa bu, zevksiz ya da eşit olmayan bir şekilde eşleşmiş zevklerin en açık belirtisidir. İlişki, emir verenin haklarının söz konusu olduğu noktaya geldiyse, durum zaten son derece kötüleşmiş demektir; çünkü zorunluluk kendini duyurmaya başlar başlamaz sadece eğilimler üzerine kurulan tüm ilişki zaten yarı yarıya yıpranmıştır.

Cinsel gücünü evlilikten önce düzensiz bir şekilde bitiren bir adam, kendi evinde de arayış içinde olan biri olarak kalacaktır; çünkü o evin yönetimine, ucuz iddialara borçlu olmadan sahip olacaktır.

Erkek evdeki huzuru sever ve sırf işlerinden alıkonmamak için, severek evdeki yönetimin boyunduruğu altına girer; kadın, erkeğin elini kolunu bağlayan, doğanın ona verdiği hitabet gücüyle evde diliyle yürüttüğü

çatışmalardan çekinmez. Erkek, evde buyurmak ve evi dış düşmanlara karşı korumak için güçlü olma haklarına güvenir; kadın ise erkek tarafından erkelere karşı korunmak, gözyaşı sayesinde erkeğin kızgınlığını etkisiz hale getirmek ve ona kendi hoşgörüsüzlüğünü göstermek için zayıf olma haklarına yaslanır.

Evde söz kimin olmalı? Çünkü tüm işleri çekip çevirecek birisi olmalıdır. Ben nezaket diliyle –bu pek de yalan değil- şunu söylerdim: Kadın hükmetmeli, erkek yönetmelidir, çünkü eğilim hakim olur ve akıl yönetir. Kocanın davranışları ona eşinin esenliğinin yüreğinde diğer her şeyden daha çok yer ettiğini göstermek zorundadır. Ama erkek nerede durması ve nereye kadar gidebilmesi gerektiğini en iyi bilmek zorunda olduğundan; onun bu durumu, aynen bir şenlik hazırlayan ve sarayının inşaasına başlayan, keyfe düşkün bir hükümdarın emri gereğince, ilkin ona şu anda hazinede paranın olmadığı, gerçi en çok peye sahip olan efendinin ne isterse onu yapabileceği, ama bilindik, acil gerekliliklerin ivedi olarak yerine getirilmeleri gerektiği ve buna benzer şeyleri ona yalnız onun bakanının verebileceği sorumlu itaatkarlığının açıklanması durumu gibidir.

Kendi ölümü için son yargının, bir erkek hakimler heyeti tarafından mı, yoksa bir kadın hakimler heyeti tarafından mı verileceği bir kadının seçimi olsaydı, kesinlikle kendi yargıcı olarak erkek hakimler heyetini seçerdi.

YAŞAM BİLGELİĞİ

Bilgelik hor görülerek, onun sadece bir fikir olduğu söylenmemelidir. Şu sebepten dolayı: Bilgelik, olası tüm amaçların gerekli birliği fikri olduğundan dolayı, tüm uygulamalara kural olarak hizmet etmek zorundadır.

Ön yargıların temel kaynakları şunlardır: Taklit, alışkanlık ve eğilim.

Rahatlık eğilimi, insanlar için yaşamın tüm kötülüklerinden daha kötü bir şeydir.

Çalışmayan bir kişi, can sıkıntısından ölür ve olsa olsa eğlencelerden uyuşur ve bitkin düşer, ama hiçbir zaman kendini canlı hissedemez ve hoşnut olamaz.

Erdemin gerçek gücü, dinç kafayla düşünülmüş, doğru bir kararı uygulamaktır. Bu, ahlaksal yaşamda sağlıklı olma durumudur.

Buna karşın her ne kadar iyiliğin düşünülüşünden oluşsa da duygu, ardında yorgunluk bırakan, bir anlığına parıldayan bir görünümdür.

Alçak gönüllülük, kendi değerinin ahlaksal mükemmellikle karşılaştırılmasından başka bir şey değildir.

Hıristiyanlık dini böylece sadece insanları daha çok alçakgönüllü kılma yoluyla alçakgönüllüğü öğretmez, çünkü değer, alçakgönüllülüğe göre kendisini mükemmelliğin en yüce örneğiyle karşılaştırmak zorundadır.

Bilinen, sessiz bir kendine güven duygusu, dikkatin belirleyici özellikleri ile birleşerek, güven ve sevgi duygusunu kazandırır; buna karşın diğerini az dikkate alıyor gözüken küstahlık, nefret ve tiksinti duygusunu oluşturur.

Tek başına mutlu bir kalp, iyi olanda hoşnutluğu bulmaya yeterlidir.

Dindarlık işte böyle güzel bir ortamda olabilir ve olmalıdır; bu şekilde zahmetli ama zorunlu işler keyifli bir biçimde yapılabilir ve hatta gönül rahatlığı içinde ölünür; çünkü tüm bunlar neşesiz ve üzüntülü hallerde değerlerini yitirirler.

Yaşamları en fazla değer taşıyanlar, ölümden en az korkanlardır.

İnsanın iyi olan yanının yaşam olarak adlandırdığı şey, can sıkıntısı oluşturan zaman kesintilerinden, kendini beğenmişliğin aşırı eziyetinden ve aptalca eğlenen bir sürüden oluşturulmuş olağanüstü bir dokumadır. Bunların kaybı, çoğu zaman ölümün kendisinden bile daha çok kızgınlıkla karşılanır.

İnsan türünün, iyi bir ırk olarak mı, kötü bir ırk olarak mı görülmesi gerektiği sorulursa, o zaman bunda pek de övünülecek bir şeyin olmadığını söylemem gerekecek.

Dünyanın çok kötü bir durumda olduğu görüşü tarihin kendisi kadar eski bir şikayettir.

Tüm düzmece sanat, tüm değersiz bilgelik belli bir zaman sürer; sonunda kendi kendini yok eder ve bunların en yüce kültürünün doğduğu an, aynı zamanda onların çöküşlerinin anıdır.

İnsan kendisini mutlu hissetmediği sürece diğerlerinin sevincini ya da üzüntüsünü paylaşmaz. İnsanın azla mutlu olmasını sağlayın, böylece hoşgörülü insanlar yetiştireceksiniz, yoksa hepsi boş bir uğraşı olur.

Genç adam! Eğlenceden, sefahat hayatından ve buna benzer şeylerden doyum sağlamayı kendinden uzak tut; bunu onlardan büsbütün el etek çekmeyi talep eden Stoacı amaçla değil de, kendinden devamlı artan bir haz almayı talep eden ince Epikürcü amaçla yap. Peşin yaşama duygusuyla birlikte zevklerin ertelenmesinden ortaya çıkan bu tutumluluk, yaşamının sonunda bile büyük bir oranda gösterilmiş olursa seni gerçekten de zenginleştirir. Zevki gücünde görme bilinci, tüm ideal olan şeyler gibi, tükendiği ve tüm kitleden ayrıldığı duygusunu tatmin eden her şeyden daha çok verimli ve geniş kapsamlıdır.

Arzularını tatmin etmesini bilen kişi, zekidir; ona hükmetmesini bilen kişi ise bilgedir.

Sahip olduğum şeye artık sahip olmadığımdan daha çok, sahip olabileceğim iyi bir şeyimin olmaması uzun zamandan beri beni üzmüyor.

Ara sıra coşsa bile belki de hayal gücü hoş görülebilir, bu kendisini ölçülü bir şekilde bilginin sınırları içinde tutmaması demektir. Çünkü o, en azından böylesi hür bir atılımla bilgilendirilir ve kuvvetlendirilir; yorgunluklarından uyanmalarını sağlamaktansa, yiğitliklerine hakim olmak daha kolay olur. Ama düşünmesi gereken aklın bunun yerine coşması hiçbir şekilde hoş görülemez, çün-

kü, gerekli yerde hayal gücünün coşmasına bir sınır koymak için tüm yardımlar bir tek akla dayanır.

Ayağını kıran birine, bu bahtsızlığın kolayca boynunu bulacağı söylenerek, bahtsızlığı katlanır hale getirilebilir.

İnsan kendi acısını olası diğer acılarla karşılaştırdığında, acı katlanır hale gelir.

Acı etkinliğin dikenidir ve her şeyden önce bunda yaşadığımızı hissederiz; bu olmadan cansızlık olurdu.

Kendi evinin dışında, yürekliliğini göstermeyen insanın, kendi evinde bir zorba olması gibi, yüreksiz biri de her zaman zayıf insanlara karşı sert bir adamdır.

İnsan çoğu zaman doğru oldukları bilinen bilgilere karşı derin saygı duymaz, tersine bizlere bir şeylere mal oldukları için onlara derin saygı duyar; çünkü insan iyi pazarlık/satış gerçeğinden pek hoşlanmaz.

Yalnızca gereksinim giderildiğinde insan bazı şeylerin ayrımına varabilir.

Her korkak yalan söyler, ama bunun tersi asla.

İnsanı bu dünyada gözlemlersek, o zaman o bir gülme nesnesidir. Onu sert bir yargıcın karşısına çıkardığımızda, o zaman onun kaderi ağlamaya değerdir. O iki görüşü birbirine bağlamak yerine, bunları değiştirir: Ömrü boyunca güler ve ölüm anında ağlayıp sızlar.

Issız bir adada yalnız kalmış bir adam sadece kendisi için, ne kulübesini, ne de kendini temiz tutardı, ne de çiçekler toplardı, ne de bunlarla süslenmek için toprağı ekerdi. Sadece topluluk içinde, yalnızca, insan olmak değil, aynı zamanda kendi tarzında bakımlı bir insan olmak aklına gelir. Çünkü böyle biri, toplum tarafından , kendi zevkini başkalarıyla paylaşmaya eğilimli ve bunda başarılı, zevkini topluluk içerisinde diğerleriyle paylaşamadığında da, hiçbir nesneyle mutlu olmayan biri olarak değerlendirilir.

Lütuf sınırsız olabilir, çünkü bununla hiçbir şey yapılmaması gerekiyor. Ama iyilik etmede bu daha da zorlaşıyor.

Karşıt nedenler ortaya konulmadıklarında, hiç kimse bir meseleden emin olamaz.

Tartışmalarda ruhun sessiz durumu, iyilik ve hoşgörüyle dolu bir biçimde kavga edilene karşı güce sahip olunulduğunun bir işaretidir.

Toplumsal ilişkilerde, tüm insansı erdem bir madeni paradır; bir çocuk, bunun gerçek bir altın olduğunu farzeden biridir. Ama en iyisi madeni paraların böylesi bir araç olarak yürürlükte olmamasıdır. Ve nihayetinde bu, gözle görülür kayıplara rağmen, nakit altına çevrilebilir.

Sanatta güzele olan ilginin, ahlaksal iyiye bağlı ya da sadece buna eğilimli düşünce biçimine bir delil olarak sunulamayacağını kabul ediyorum. Buna karşılık ama doğanın güzelliğine doğrudan doğruya bir ilginin her zaman iyi bir ruhun işareti olduğunu söylüyorum.

Gerçi en açık inanışla ve büyük bir mutlulukla söylemek hususunda hiçbir zaman cesareti kendimde bulamadığım çok şey düşünüyorum, ama hiçbir zaman düşünmediğim bir şeyi söylemeyeceğim.

Ben bile eğilimden dolayı araştırıcı oldum. Bilgi için tüm susuzluğu ve onda ilerlemek için duyulan rahatsızlığı, ya da kazandığım her şeyde memnuniyet duygusunu da hissediyorum. Bir zamanlar bunların hepsinin insanlık onurunu oluşturabileceğine inanmıştım ve hiçbir şeyden haberi olmayan aşağı tabakayı hor görmüştüm. Rousseau gözlerimi açtı. Bu körleştiren tercihler kayboluyor, insanları yüceltmeyi öğreniyorum ve şayet insanlığın haklarını

oluşturmaları için bu gözlemin, geride kalanlara bir değer verdiğine inanmasaydım, kendimi sıradan bir işçi gibi yararsız biri olarak görürdüm.

Bir zamanlar içimdeki bazı kurumlu bilgiye giriş sağlamak için ruhumu önyargılardan arındırdım, her bir kör bağlılığı reddettim. Samimiyetin, sessiz ve her neden için kolayca ulaşılabilen bir ruhta yer bulabilen şeyden başka hiçbir şeye çok da önem vermiyor ve saygıdeğer bulmuyorum; bu önceki kararımı ya destekler ve onu yüceltir ya da beni etkiler ve kararsız bırakır. Nerede beni bilgilendiren bir şeyle karşılaşıyorsam, orada onu kendime ithaf ediyorum. Benim nedenlerime karşı çıkan karar, onu ilkin kendini sevişin görünüşüne karşı, sonraları da aynı şeyde varsaydığım nedenlere karşı tarttığım ve onda büyük bir değer gördüğüm kendi kararımdır.

Benden nefret eden bir adam olsaydı, bu beni rahatsız ederdi. Ondan korktuğum için değil, tersine bir başkasından nefret etmesine neden sağlayabilecek bir şeyi kendimde bulundurmayı çirkin bulduğum için: Çünkü bir başkasının görünürdeki bahaneler olmadan nefret besleyebileceğini umabilirdim. Bu nedenle onu arar bulurdum; ona kendimi daha iyi tanıtırdım: Onda bana karşı birtakım iyi niyetlerin oluştuğunu gördüğümde, bundan hiçbir zaman bir çıkar sağlamadan, bununla yetinirdim.

Beni bir kere aldatan birine artık hiçbir zaman güvenmeyeceğim doğru ve zekice bir şeydir; çünkü o artık prensip olarak kirlenmiştir.

Ama beni biri aldattığı için, tüm diğer insanlara güvenmemek, bu insanlardan nefret etmek demektir.

Yabansı olana karşı duyulan büyük hayranlığın gerekçesi nedir? Korkmayan, ürkmeyen, yani tehlikeden kaçmayan, ama aynı zamanda bir düşünceyle zinde bir şekilde işe koyulan bir insan.

Önemsiz şeyleri gözden kaçıran ve kusurların altındaki iyiyi fark eden yüce düşünce. İnsanlar işlerinin ve eğlencelerinin gürültüsü patırtısına, zaman zaman gözlem yoluyla ciddi anları karıştırmaya alışmış olsalardı, o zaman belki de sevinçleri daha az coşkulu olurdu, ama aynı şeyin yerini, hiçbir rastlantının beklenilmediği, ruhun sessiz mutluluğu alırdı. Ve o ince hüzün, kendisinden değerli bir kalbin oluştuğu bu zarif duygu bile, yalnız bir halde sessizlikte, bizde genel olarak büyük ve önemli sayılan onların alçaklıklarını incelendiğinde, dikkatsizliğin coşkulu eğlencelerinden ve budalaların sesli gülüşlerinden daha fazla gerçek mutluluklar içerirdi.

SONSÖZ

Bu seçki Kant'ın toplu yapıtlarından oluşturulmuştur. Seçki, herkesin kolayca anlayabileceği, herkese aracısız hitap edebilen anlatımı amaçladı ve onlarla Kant felsefesinin şeklini çizmeye çalıştı. İlk beş bölümün düzenlenişi, geniş anlamda, Kant'ın üç temel yapıtının evrelerini takip eder. "Kendi Gücün" adlı bölüm, "Salt Aklın Eleştirisi" isimli kitabın ilk bölümlerinde açıklandığı gibi, gerçek dünyada, aklımızın güvenirliğini ve yeteneklerimizin gücünü gösterir. "Kendi Sınırın" adlı bölüm, sonsuzluğa ilerleme özlemimize ödün vermez bir şekilde oturmuş olan sınırları bilmemizi sağlar, bu aynı zamanda adı geçen kitabın sonuç bölümüdür. "Kendi Ödevin", vicdanın ve görevin içsel sesine, içimizdeki "koşulsuz buyruğa" işaret eder. "Kendi Gerçekleştirmen" adlı bölüm, ahlaksal Tanrı ispatını beraberinde getirir ve bizleri, inancın derin bilgeliklerine götürür. İki bölüm de "Pratik Aklın Eleştirisi" adlı kitabın düşünce bütünlüğünü yansıtırlar. "Yargı Gücünün Eleştirisi" konusunu, "Güzellik ve Sanat" isimli bölümde buluruz. Bu seçme eyleminde adı anılan yapıtlardan sadece kalıplar alınmamış, tersine her zaman bütün yapıtlardan açıklanması gereken düşüncenin, doğrudan doğruya anlaşılabilmesi için, en uygun olanlar seçilmiştir. Çünkü Kant'ın yan ürünlerinde ve kısa yazılarında çoğu kez anlaşılırlıkta ve güzellikte temel yapıtlardaki açıklamaları fazlasıyla aşan, çok küçük cümlelere sıkışmış, ustaca özetlemeler yer alır. "Kadınlar ve Sevgi" ve "Yaşam Bilgeliği" adlı bölümler, bu konular

üzerine çok kişiyi etkileyen ve şaşırtan, bize insan olarak büyük filozofun varlığını, alışılmadık bir biçimde yakınlaştıran gözlemleri ve düşünceleri bir araya getirirler. Burada o, tüm zayıflıklarımızla, sıkıntılarımızla ve rüyalarımızla kendisine pek çok güvenebildiğimiz bir yol gösterici olur. Seçkinin temelini, Berlin'de 1902-41 yıllarında, Prusya Bilimler Akademisi tarafından hazırlanmış toplu yapıtlar oluşturur. Daha geniş bir Giriş için, Robert Reininger'in 1923 yılında Münih'te basılan "Kant" adlı yapıtından bahsedilebilir.

W.K.
(Wolfgang Kraus)

Yaşamın Anlamı

IMMANUEL KANT

İnsan soyunun ve insan soyu için kutsal olan her ne varsa onun dostları! Özenli ve ciddi denemeden geçirdikten sonra, kendiniz için inanılmaya değer olan şeyi kabul edin, ama yalnızca aklın yeryüzünde sahip olduğu en büyük serveti, yani gerçeğin en son deney taşı olduğu ayrıcalığını inkar etmeyin!

İnsanlar ahlaklı ve bilge kılınmadan nasıl mutlu edilebilirler?

'Ben ve belki de benimle birlikte okuyucularımın bir kısmı beni, bundan daha iyi olması mümkün olmayan bir dünyada bir yurttaş olarak görmeye ikna olduk. Tüm canlıların en iyisinden, olası taslakların en mükemmeline kadar en iyi planda yer almak için seçilmiş olduğumdan bütünü temsil eden küçük bir parça olarak, varlığıma daha fazla değer veriyorum. Kendini aşağılamayan tüm yaratılmışlara: "Dirilt bizi, olalım! Yaratıcı bizden hoşnut olsun!" diye sesleniyorum. Sınırsız mekanlar ve sonsuzluklar, tüm güzellikleriyle evrenin zenginlikleri, sadece her şeyi bilenin gözleri önünde açılacak; ben ama bulunduğum yerdeki bakış açımla, zayıf aklıma ödünç verilen algılayışla donatılmış bir biçimde, bakabildiğim kadar etrafıma bakınıp "Bütün'ün en iyisi ve her şeyin bu Bütün'ün yüzü suyu hürmetine iyi olduğunu" daha da çok kavrayacağım.'

975-264-011-7

9 789752 640115

b birey.felsefe